

T.C.
AYDIN ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
RUH SAĞLIĞI VE HASTALIKLARI HEMŞİRELİĞİ
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI
YL-2022-0048

**HEMŞİRELİK ÖĞRENCİLERİNDE EMPATİK EĞİLİM,
MERHAMET VE DUYARLI SEVGİ DÜZEYLERİ İLE
İLİŞKİLİ FAKTÖRLER**

Burcu AYHAN ELMAS
YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
Prof. Dr. Fatma DEMİRKİRAN

AYDIN-2022

TEŞEKKÜR

Bu araştırmanın yapılması ve yürütülmesinde en büyük desteği sağlayan, her türlü akademik bilgi ve deneyimini paylaşan danışmanım, değerli hocam Prof. Dr. Fatma DEMİRKİRAN'a, tez savunma sınavımda juri olmayı kabul eden Doç. Dr. Serap YILDIRIM ve Dr. Öğr. Üyesi Hatice ÖNER hocalarıma ve araştırma sürecim boyunca ihtiyacım olan her zaman yol gösteren ve yardımını esirgemeyen Arş. Gör. Orkun ERKAYIRAN'a teşekkürlerimi sunarım.

Ayrıca yüksek lisans eğitimim süresince her zaman yanımda olan ve motive eden annem Mukaddes Ayhan ile bu süreçte özverili desteği ve sabrı için eşim Özcan Elmas'a teşekkürü borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
TEŞEKKÜR	ii
İÇİNDEKİLER	iii
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	vi
TABLolar DİZİNİ	vii
ÖZET	viii
ABSTRACT	x
1. GİRİŞ	1
2. GENEL BİLGİLER	4
2.1 Empatik Eğilim	4
2.1.1. Empati Kavramı	4
2.1.2. Empatinin Sınıflandırılması	5
2.1.3. Empati ile Diğer Kavramların İlişkisi	5
2.1.4. Empatik Beceri	7
2.1.5. Empatik Eğilim	8
2.1.6. Hemşirelik, Empati ve Empatik Eğilim	9
2.2. Merhamet	10
2.2.1. Merhamet Kavramı	10
2.2.2. Hemşirelik ve Merhamet	11
2.3. Duyarlı Sevgi	12
2.3.1. Duyarlı Sevgi Kavramı	12
2.3.2. Yakın Bireylere Karşı Duyarlı Sevgi	13

2.3.3. Yabancılar ve İnsanlığa Karşı Duyarlı Sevgi	13
2.3.4. Duyarlı Sevgi ve Hemşirelik	14
3. GEREÇ VE YÖNTEM	16
3.1. Araştırmanın Tipi	16
3.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi	16
3.3. Araştırmaya Alınma Kriterleri	17
3.4. Veri Toplama Araçları	17
3.4.1. Sosyodemografik Bilgi Formu	18
3.4.2. Empatik Eğilim Ölçeği	18
3.4.3. Merhamet Ölçeği	18
3.4.4. Duyarlı Sevgi Ölçeği	19
3.5. Verilerin Toplanması	19
3.6. Verilerin Analizi	20
3.7. Araştırmanın Sınırlılıkları	20
3.8. Araştırmanın Etik Yönü	20
4. BULGULAR	22
5. TARTIŞMA	31
6. SONUÇ VE ÖNERİLER	46
KAYNAKLAR	48
EKLER	60
Ek 1 Etik Kurul Onayı.....	60
Ek 2 Kurum İzni	61
Ek 3 Ölçek İzinleri	62
Ek 4 Sosyodemografik Bilgi Formu	64

Ek 5 Empatik Eğilim Ölçeği	66
Ek 6 Merhamet Ölçeği	68
Ek 7 Duyarlı Sevgi Ölçeği	70
BİLİMSEL ETİK BEYANI	72
ÖZ GEÇMİŞ	73

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

ANA : American Nurses Association

DSÖ : Duyarlı Sevgi Ölçeği

EAH: Eğitim ve Araştırma Hastanesi

EEÖ : Empatik Eğilim Ölçeği

ICN : International Council of Nurses

MÖ : Merhamet Ölçeği

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1.	Öğrencilerin sosyodemografik özelliklerine göre empatik eğilim, merhamet ve duyarlı sevgi ölçeği puan ortalamalarının karşılaştırılması.....	23
Tablo 2.	Öğrencilerin anne - babalarının eğitim durumu ve mesleklerine göre empatik eğilim, merhamet ve duyarlı sevgi ölçeği puan ortalamalarının karşılaştırılması.....	25
Tablo 3.	Öğrencilerin aile özelliklerine göre empatik eğilim, merhamet ve duyarlı sevgi ölçeği puan ortalamalarının karşılaştırılması.....	26
Tablo 4.	Öğrencilerin hemşirelik mesleğini tercih etme sebepleri ve akademik başarılarını değerlendirme durumlarına göre empatik eğilim, merhamet ve duyarlı sevgi ölçeği puan ortalamalarının karşılaştırılması.....	28
Tablo 5.	Öğrencilerin kişilerarası ve hastalarla olan ilişki özelliklerine empatik eğilim, merhamet ve duyarlı sevgi ölçeği puan ortalamalarının karşılaştırılması.....	29
Tablo 6.	Araştırmada kullanılan empatik eğilim, merhamet, duyarlı sevgi ölçekleri arasındaki ilişki.....	30

ÖZET

HEMŞİRELİK ÖĞRENCİLERİNDE EMPATİK EĞİLİM, MERHAMET VE DUYARLI SEVGİ DÜZEYLERİ İLE İLİŞKİLİ FAKTÖRLER

Ayhan Elmas B. Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği Programı, Yüksek Lisans Tezi, Aydın, 2022.

Amaç: Bu araştırmada hemşirelik öğrencilerinin empatik eğilim, merhamet ve duyarlı sevgi düzeyleri ve bunları etkileyen faktörlerin incelenmesi amaçlanmıştır.

Gereç ve Yöntem: Araştırmanın evrenini, 2018-2019 eğitim öğretim yılında Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi'nde 1. 2. 3. ve 4. sınıfta öğrenim gören toplam 1044 öğrenci oluşturmuştur. Örneklem büyüklüğü hesabı G-power yöntemi ile yapılmıştır. Araştırma örneklemini toplam 283 öğrenci oluşturmuştur. Araştırma verileri, Sosyodemografik Bilgi Formu, Empatik Eğilim Ölçeği, Merhamet Ölçeği ve Duyarlı Sevgi Ölçeği ile elde edilmiştir. Verilerin analizinde SPSS for Windows 25.0 programı kullanılmıştır. Verilerin analizi parametrik testlerle yürütülmüştür. İki bağımsız grubun karşılaştırılmasında t-testi, ikiden fazla grubun karşılaştırılması amacıyla ise ANOVA uygulanmıştır. Korelasyon testlerinde Pearson testi uygulanmıştır.

Bulgular: Öğrencilerin Empatik Eğilim Ölçeği puan ortalamaları 67.82 ± 7.83 , Merhamet Ölçeği puan ortalamaları 73.47 ± 8.62 ve Duyarlı Sevgi Ölçeği Puan Ortalamaları 100.19 ± 18.95 olarak tespit edilmiştir. Öğrencilerin empati ve merhamet düzeyleri arasında orta düzeyde pozitif, empati ile duyarlı sevgi düzeyleri arasında zayıf düzeyde pozitif ve merhamet ile duyarlı sevgi düzeyleri arasında çok zayıf düzeyde pozitif yönde bir ilişki vardır.

Sonuç ve Öneriler: Öğrencilerin mensup oldukları aile tipi ve akademik ortalamalarını değerlendirmeleri değişkenleri empatik eğilim düzeyleri üzerinde anlamlı etki oluşturmaktadır. Ayrıca, Öğrencilerin, kayıtlı olduğu sınıf, cinsiyet, hemşirelik mesleğini tercih etme sebebi, empatik eğilim ve merhamet düzeyleri düzeyleri üzerinde anlamlı etki oluşturmaktadır. Bunun yanı sıra, öğrencilerin hastalarla olan ilişkilerinde güçlük yaşama durumu değişkenleri öğrencilerin merhamet düzeyleri ve duyarlı sevgi düzeyleri üzerinde

anlamalı etki oluşturmaktadır. Öğrencilerin, ailelerinin sosyoekonomik durumu ve günlük yaşamda kişilerarası ilişkilerinde güçlük yaşama durumu değişkenleri duyarlı sevgi düzeyleri üzerinde anlamalı etki oluşturmaktadır. Öğrencilerin lisans eğitimleri sırasında empatik eğilim, merhamet ve duyarlı sevgi düzeylerinin belirlenmesi ve bu konularda farkındalık oluşturacak eğitim programlarının düzenlenmesi önerilmiştir.

Anahtar kelimeler: Empati, Hemşirelik, Hemşirelik Öğrencileri.

ABSTRACT

FACTORS ASSOCIATED WITH LEVELS OF EMPATHIC TENDENCY, COMPASSION AND COMPASSIONATE LOVE IN NURSING STUDENTS

Ayhan B, Aydın Adnan Menderes University, Institute of Medical Sciences, Mental Health and Disease Nursing Program, Master's Thesis, Aydın, 2022.

Objective: In this study, it was aimed to examine the empathic tendency, compassion and compassionate love levels of nursing students and the factors affecting them.

Materials and Methods: The population of the research consisted of 1044 students studying in the 1st, 2nd, 3rd and 4th grades of Aydın Adnan Menderes University Faculty of Nursing in the 2018-2019 academic year. The sample size calculation was made using the G-power method. The research sample consisted of 283 students in total. Research data were obtained with the Sociodemographic Information Form, Empathic Tendency Scale, Compassion Scale and Compassionate Love Scale. SPSS for Windows 25.0 program was used in the analysis of the data. Data analysis was carried out with parametric tests. T-test was used to compare two independent groups, and ANOVA was used to compare more than two groups. Pearson test was used in correlation tests.

Results: The students' Empathic Tendency Scale mean score was 67.82 ± 7.83 , the Compassion Scale mean score was 73.47 ± 8.62 , and the Compassionate Love Scale mean score was 100.19 ± 18.95 . There is a moderately positive relationship between students' empathy and compassion levels, a weak positive relationship between empathy and compassionate love levels, and a very weak positive relationship between compassion and compassionate love levels.

Conclusion: The variables of the family type they belong to and the academic averages of the students have a significant effect on the empathic tendency levels. In addition, students' grade, gender, reason for choosing the nursing profession, empathic disposition and compassion levels have a significant effect on their levels. In addition, the variables of students' difficulties in their relationships with patients have a significant effect on students' compassion levels and compassionate love levels. The socioeconomic status of the students, the socioeconomic status of the family, and the difficulty in interpersonal relationships in

daily life have a significant effect on the level of compassionate love. Determining the empathic tendency, compassion and compassionate love levels of the students during their undergraduate education and training programs that will raise awareness on these issues have been proposed.

Keywords: Empathy, Nursing, Nursing Students.

1. GİRİŞ

“Bireyin, ailenin ve toplumun sağlığını koruma, iyileştirme ve rehabilite etmeyi hedefleyen ve gerçekleştiren bir meslek grubu” olarak ICN tarafından tanımlaması yapılan hemşirelik, bir yardım etme mesleğidir. Hemşirelik, sağlıklı veya hasta bireylere bakım verirken, bunu en etkin şekilde iletişim becerisiyle gerçekleştirebilen bir disiplindir. Hastayla olan bu terapötik iletişimde ilk akla gelen kavram ise empatidir (Özcan, 1996). Empatik anlayış olmadan, kişilerin duygu dünyasına girip anlamaya çalışmak, yardımcı olmak ve terapötik iletişim kurmak mümkün değildir. (Lilford ve diğerleri, 2007; Görüş ve diğerleri, 2014).

Hasta bireylere verilen bakım kalitesinin arttırılması, hastanın tedavi ve hemşire hasta iletişimden en verimli şekilde yararlanabilmesi ve bu sayede hemşirenin kendini yetkin ve etkin hissederek iş doyumunu sağlayabilmesi hemşirelik eğitiminin amaçlarını oluşturmaktadır (Ak, 2017).

Hemşirelik öğrencileri eğitimleri süresince empati konusunu da içeren çeşitli dersler almaktadır. Bunlar; kişiler arası iletişim becerileri, özel durumlarda iletişim, atılganlık, terapötik iletişim becerileri, profesyonel kimlik ve iletişim becerileri gibi derslerdir. Öğrencilerin almış oldukları bu derslerin empatik yaklaşımlarına katkı sağlayacağı ve öğrencilerin empatiyi kullanma düzeylerinin kişilerarası ilişkilerinde fark yaratması beklenmektedir.

Hemşirelik mesleği, yoğun duyguların yaşandığı bir meslek olarak bilinmektedir. Hemşireler, hastalarına bakım verirken hastaların içerisinde bulunduğu yalnızlık, ölüm, yaşlılık, fiziksel veya duygusal yaralanma gibi durumlarda merhamet duygusunu yaşayabilmektedir (ingöl ve diğerleri, 2018). Acılara karşı empatik bir tepki olan merhamet, başkalarının acısını anlamak için gösterilen duyarlılığa, mevcut duruma bir çözüm bulmak için yardım etmeye ve acı çeken kişinin refahını arttırmaya istekli olmayı içermektedir. Merhamet, kişilere birey olarak saygı duyulmasını ve değer verilmesini, sağlık bakımı aldıkları süreçlerdeki insani tecrübelerini anlamayı ve bunları göz önünde bulundurarak tepki vermeyi gerektirmektedir (ingöl ve diğerleri, 2018). Merhamet duygusunu yoğun olarak deneyimleyen hemşirelerin, empatik yaklaşım becerisini kullanmaya teşvik edebileceği söylenebilir. Bu sayede hemşireler, hastaların sadece fiziksel ihtiyaçlarının değil, aynı

zamanda ruhsal yönden de ihtiyaçlarını karşılayarak bütüncül bir bakım sağlayabilir. Hemşirelik öğrencilerinin merhamet düzeylerinin, eğitimleri sırasında farkındalık kazanmaları açısından değerlendirilmeleri, meslek hayatına başladıklarında hastaya bakım vermede yardımcı olabileceği ifade edilebilir.

Merkezinde empatiyi, sempatiyi, şefkati, fedakarlığı, saygıyı, değerlerin korunmasını ve spirüel bakımı barındıran hemşirelik bakımı, doğası gereği duyarlı sevgiyi benimser, içselleştirir ve başkalarına yardım etmeye odaklanır (Van der Wath ve Van Wyk, 2019). Duyarlı sevgi düzeyi yüksek olan bireylerin, başkalarıyla empati kurarak farklılıkları daha kolay kabul edebildikleri bilinmektedir (İbrahimoglu ve diğerleri, 2021). Lu ve arkadaşları (2007), duyarlı sevginin içerdiği kavramların hemşireler için profesyonel değerlerden olup, yapılan çalışmalarda profesyonel değerleri yüksek olan hemşirelerin mesleklerine bağlılıklarının arttığı ve meslekleri ile ilgili yeni hedefler geliştirdiğini belirlemiştir. Onlara göre gündelik hayatta deneyimlenen pozitif duygular, ve fizyolojik reaksiyonlar bilinçsiz bir şekilde yaratıcılığı, esnekliği ve pozitif duyguları arttırmakta, stres düzeyini azaltmaktadır. Duyarlı sevgi de, hemşirenin günlük yaşamında tecrübe ettiği olumlu bir deneyim olarak stresi ve tükenmişliği azaltabilmektedir (Çağlar ve diğerleri, 2020). Hemşirelik mesleği gereği, hastaya bakım verirken hemşirenin duyarlı sevginin özelliklerini kullandığı ifade edilebilir. Öğrenci hemşirelerin duyarlı sevgi düzeylerinin, hastayla olan ilişkilerinde terapötik iletişim becerileri hakkında bilgi verdiği söylenebilir.

Hemşirelik eğitiminin amacı, öğrencileri mesleki bilgi ve beceri yönünden donanımlı ve temel insani değerleri olan profesyoneller olarak yetiştirmek, onlara çeşitli iletişim bilgi ve becerileri edindirerek hastaları en iyi şekilde anlamalarını, onlarla terapötik ilişki kurarak yardımcı olabilmelerini, böylece holistik bakım verebilmelerini sağlamaktır. Bu nedenle mesleğe başlamadan önceki son adım olan eğitim sürecindeki öğrencilerin empatik eğilim, merhamet ve duyarlı sevgi düzeylerini ölçmek çok önemlidir. Bu araştırmada, hemşirelik eğitimi gören öğrencilerin empatik eğilim, merhamet ve duyarlı sevgi düzeyleri ile ilişkili faktörlerin incelenmesi amaçlanmıştır.

Araştırmanın Soruları

S-1: Hemşirelik öğrencilerinin empatik eğilim düzeyleri nasıldır ve empatik eğilim düzeyleri ile ilişkili sosyodemografik özellikler nelerdir?

S2: Hemşirelik öğrencilerinin merhamet düzeyleri nasıldır ve merhamet düzeyleri ile ilişkili sosyodemografik özellikler nelerdir?

S3: Hemşirelik öğrencilerinin duyarlı sevgi düzeyleri nasıldır ve duyarlı sevgi düzeyleri ile ilişkili sosyodemografik özellikler nelerdir?

S4: Hemşirelik öğrencilerinin empatik eğilim, merhamet ve duyarlı sevgi düzeyleri arasında ilişki var mıdır?

2. GENEL BİLGİLER

2.1. Empatik Eğilim

2.1.1. Empati Kavramının Tanımı

Bireylerin etkili, açık, kabul edici iletişim becerilerine sahip olması onları fizyolojik varlık olmaktan çıkartıp toplumsallaştırmaktadır. Maslow'un gereksinimler hiyerarşisi incelendiğinde fizyolojik ihtiyaçlardan sonra gelen güvenlik, ait olma ve sevgi, kendine saygı, kendini gerçekleştirme aşamaları ancak bireylerin iletişim becerilerini gerçekleştirmesi sonucu ideal düzeye ulaşabilir (Şahin, 1997).

İnsan ilişkilerinde önemli bir etken olarak ele alınan anlama, dinleme ve duyarlı olma gibi özellikleri bütün sosyal ortamlarda beklenen seviyede görmek mümkün olmamaktadır. Bu özellikler empati kavramında toplanmış ve sistematik halde insanın kişilik değişimi konusunda, hümanist yaklaşımlara göre önemli olduğu vurgulanmıştır (Özbay, 1994). Empati, kişiler arası ilişkileri açık ve gerçek insan ilişkilerine dönüştürür (Şahin ve Özbay, 1999).

Empati kavramı ile özdeş hale gelen Rogers 1970'li yıllarda, günümüzde hala kabul gören bu tanımı oluşturmuştur: Bir kişinin kendisini karşısındaki kişinin yerine koyarak olaylara onun bakış açısıyla bakması, o kişinin duygularını ve düşüncelerini doğru olarak anlaması, hissetmesi ve bu durumu ona iletmesi süreci "empati" olarak adlandırılmaktadır (Rogers, 1970, 1983).

Brems'e göre empati, bilişsel ve duygusal olmak üzere iki bileşenden oluşmaktadır (Brems, 1989). Empatinin bilişsel boyutu diğer kişinin duygusunun anlaşılmasına işaret etmektedir, ancak bu boyutta kişinin diğer kişiyi anladığını paylaşması gerekli değildir (De Kamp ve diğerleri, 2007). Diğer kişinin duygusal durumunu doğru olarak değerlendirme, daha karmaşık düzeyde ise olayları diğerinin bakış açısından değerlendirebilme anlamına gelen bilişsel empati, bireylerin sosyal işlevselliğinde etkili olmaktadır (Smith, 2006). Empatinin duygusal boyutu ise, diğer kişinin yaşadığı duyguyu hissedebilme ve diğerinin duygusal durumuna en uygun tepkiyi verebilmek demektir (De Kamp ve diğerleri, 2007). Duygusal empati, bireylerin ailelerine, arkadaşlarına ve yabancılara karşı fedakarca

davranışlarda bulunması için bireyleri güdülerken ahlaki gelişim açısından da fazlaca önem taşımaktadır (Smith, 2006).

2.1.2. Empatinin Sınıflandırılması

Empatik tepki basamaklarının oluşturulmasında bireylerin empatik becerileri ile eğilimlerinin ölçülmesi amaçlanmaktadır (Karakaya, 2001).

Üstün Dökmen'in 1988'de öne sürdüğü aşamalı empati sınıflandırması 3 temel basamaktan oluşmaktadır. Bunlar;

1-Onlar basamağı: Tepki veren kişi, karşıdakinin paylaştığı soruna ilişkin olarak kendi duygu ve düşüncelerinden söz etmez. Sorunu dinleyen kişi sorun sahibine toplumun görüşlerini dile getirerek geribildirim verir. Bu sözlerde iki tarafın duygu ve düşünceleri değil, toplumun o konuya ilişkin görüşleri yer almaktadır.

2-Ben basamağı: Bu basamakta empatik tepki veren kişi, benmerkezcidir. Kendisine sorununu anlatan kişinin duygu ve düşüncelerine eğilmek yerine, sorun sahibini eleştirir, ona akıl verir. Ben basamağında empatik tepki veren kişi, karşıdaki insanı bir ölçüde rahatlatılabilir. Fakat ben basamağında empatik tepki veren kişiler, bilişsel ve duygusal açıdan karşılarındaki kişinin rolünü alamadıklarından, yeterli düzeyde empati kurmuş olarak kabul edilmemektedirler.

3- Sen basamağı: Bu basamakta empatik tepki veren kişi, kendisine sorununu ileten kişinin rolüne girer, olaylara o kişinin bakış açısıyla bakar. Yani kendisine iletilen sorun karşısında, toplumun ve kendisinin düşüncelerini belirtmez, yalnızca karşıdaki kişinin duyguları ve düşüncelerine odaklanarak, o kişinin ne düşündüğünü ve hissettiğini anlamak için çaba gösterir (Dökmen, 2005).

2.1.3. Empati ile Diğer Kavramların İlişkisi

Empati ile en çok karıştırılan kavramlardan biri olan sempati kavramına bakıldığında; bir insana sempati duymak demek, o insanın sahip olduğu duygu ve düşüncelerin aynısına sahip olmak demektir. Karşıdaki kişiye sempati duyuluyorsa, onunla birlikte acı çekilir ya da

sevinilir. Empati kurulduğunda ise karşıdakinin duygu ve düşüncelerini anlamak esastır, aynı duyguları ve görüşleri paylaşmak gerekmemektedir. (Dökmen, 2005).

Empatik anlayış ve ben-merkezcilik zıt iki kavram olarak karşımıza çıkar ve bireyin empati kurabilmesi için ön şartın ben-merkezcilikten kurtulmak olduğu belirtilmektedir.

Konuyla ilgili Kurdek ve Rodgon'ın görüşüne perspektif alma şekilleri incelendiğinde bunlar;

a) Algısal perspektif alma (diğer kişinin bakış açısını fark etme),

b) Bilişsel perspektif alma (diğer kişinin ne düşündüğünü fark etme),

c) Duygusal perspektif alma (diğer kişinin yaşamakta olduğu duyguların neler olduğunu fark etme). Kurdek ve Rodgon'a göre algısal, bilişsel ve duygusal açıdan karşılarındaki insanın perspektifini alamayanlar ben-merkezci davranmış olurlar. Dolayısıyla da onlarla empati kuramazlar. Duyarlılık ve empati eğitimiyle empatik davranmaları sağlanabilir (Şahin ve Özbay, 1999).

Yapılan araştırmalara göre, empati kurmak yardım davranışına; sorununu paylaşan kişi ile ona empati kuran kişinin, karşıındakinin durumunu anladığı için rahatsızlık duyması sonucunda bu sıkıntıyı gidermek istemesi ve sorununu paylaşan kişi ile empati kuran kişinin, sorun yaşayan kişiyi rahatlatmak amacıyla yardım davranışı göstermesine dönüşmektedir. (Smith ve diğerleri, 1989; Batson, 1990).

Farklı bir görüş ise empati kurabilen insanlarda yardım etmek davranışının doğal bir şekilde kendiliğinden meydana geldiğini savunmaktadır (Schultz, 2000). Empati, kişinin sempatik ve yardımsever olmasına yol açabilmektedir. Empati sonucunda alturistik davranışlar ortaya çıkabilir (Stotland ve diğerleri, 1971). Alturizm, bireyin diğeri insanları kendisinden daha fazla düşünmesi olarak karşımıza çıktığı gibi, bu güdü insanları empati kurmaya da yöneltebilmektedir. (Schultz, 2000).

Empati ile bireyin öznel dünyasındaki duygular başka birisi tarafından dile getirildiğinde birey içsel yaşamı ile ilgili görmediklerini görmeye, fark etmediklerini anlamaya ve hissetmeye başlamaktadır. Birey hayattan ne istediğine daha etkin bir şekilde odaklanabilir ve bu sayede hedeflerini tutturabilme, hayallerini gerçekleştirebilme olasılığını arttırmış olur (Dökmen, 2005). Empati kuran kişinin kendisinin de olumsuz düşüncelerden ve duygulardan kurtulduğu bilinmektedir. (Cooney, 1999).

2.1.4. Empatik Beceri

Empatik beceri, bireyin kendisini karşısındaki kişinin yerine koyup, onun düşüncelerini ve duygularını doğru olarak anlaması ve bu durumu o kişiye iletmesi sürecidir (Ançel, 2006; De Kamp ve diğerleri, 2007). Birey gerçekten empati yapma becerisine sahipse, danışanı aktif olarak dinlemesi, duydukları üzerinde düşünmesi, danışanın ne söylediğini gerçek ve doğru bağlamda değerlendirmesi gerekmektedir (Brems, 1989).

Empatik becerisi gelişmiş bir insanın kişilerarası iletişimde ve etkileşimde, karşısındaki insanı anlama ve algılamasında başarılı, empati yapma becerisi yetersiz veya zayıf olan bir bireyin ise diğer insanlarla iletişim kurmada başarılı olamama ihtimalinin daha yüksek olacağına yönelik görüş birliği sağlanmıştır (Pişkin, 1989).

Yapılan çalışmalara göre empati, kendini açma (self-disclosure), toplumsallaşma, sosyal duyarlılık ve topluma uyum ile pozitif bir ilişki içindedir. Yani, diğer insanlara kişisel duygu ve düşüncelerini iyi ifade edebilen, topluma uyumlu ve sosyal duyarlılığı yüksek olan kişiler aynı zamanda empati kurma becerisine de sahiptirler. Chlopan ve diğerleri (1985) yaptıkları çalışmayla kaygı, depresyon, çocukları ihmal ve istismar etme ve saldırganlık ile empati kurma arasında negatif ilişki olduğunu belirtmişlerdir. Bireylerin kaygı ya da depresyon düzeyi ne kadar yüksekse, diğer insanların iç dünyalarına gösterdikleri ilgi ve onlarla empati kurmaları becerileri o kadar düşük olur. Çocuklara kötü davranan veya genelde saldırgan olan bireylerin de diğer insanlarla empati kurma becerileri düşüktür. Empatinin bunlar ve bunların dışında birçok değişkenden etkilenmesi, onun yaşamımızdaki önemine dikkat çekmektedir (Dökmen, 2005).

Empati, yalnızca kendisiyle empati kurulana faydası olan bir kavram değildir. Empati, empati kuran birey için de önem taşımaktadır. Empatik becerileri ve eğilimleri yüksek olan, bu yüzden de diğer insanlara yardım eden bireylerin, çevreleri tarafından sevilme ihtimalleri artar. Bell ve Hail (1954) yaptıkları bir çalışmaya göre, liderlik özelliğine sahip bireylerin empati kurma becerilerinin yüksek olduğunu belirtmişlerdir. (Dökmen, 2005). Bir araştırmada, piyano ve keman çalan gençlerin empatik becerileri ve kendilerine yönelik saygı düzeyleri, müzikle uğraşmayan gençlere göre daha yüksek bulunmuştur (Hietolahti-Ansten ve Kalliopuska, 1991). Benzer bir araştırma, kedi köpek gibi evcil hayvanların beslendiği evlerdeki çocukların empatik becerilerinin (bilişsel ve duygusal rol alma becerileri), evcil

hayvan beslenmeyen evlerdeki çocukların empatik becerilerinden daha yüksek olduğunu göstermektedir (Poresky, 1990).

Odağında insan ve insana hizmet olan meslek üyelerinin empatik becerileri, hizmet verdikleri kişilerin bireysel farklılıklarını anlamada ve etkin bir şekilde yardımcı olmada yol gösterici olmuştur (Berger, 1984). Bayam ve arkadaşlarının yaptığı bir çalışmada, insanlarla doğrudan ilişkileri olan ve mesleki eğitimleri sırasında empati yapabilmede başarılı olan bireylerin, diğerlerine göre empatik beceri düzeyleri daha yüksek bulunmuştur (Bayam ve diğerleri, 1995).

2.1.5. Empatik Eğilim

Empatinin duygularla ilişkili yönü olan empatik eğilim, bireyin bu duygusal paylaşım yoğunluğunu eyleme dökebilme potansiyeli olarak tanımlanmaktadır. Doğuştan gelen bir kişisel özelliği olan empatik eğilim, bir becerinin ya da bilişsel bir özelliğin gelişiminin aksine, kişilik ve tutum değişikliği gerektirdiğinden değişmesi zordur (Mete ve Gerçek, 2005).

Bir kişinin empati geliştirme potansiyelini tanımlayan duygusal zekanın bileşenlerinden biri olan empatik eğilim, tavsiye isteyen veya danışan bir bireyin duygularını anlama, duygusal deneyimlerinden ve yardım etme isteğinden etkilenme yeteneği olarak tanımlanabilir (Williams ve Stickley, 2010).

Empatik eğilim, başkalarına yönelmiş bir duruma ilişkin duygusal bir tepkiyi göstermektedir (Davis ve diğerleri, 1999). Empatik eğilim, danışanın duygularını anlama ve duygusal yaşantılarından etkilenme yeteneği, yardım etme isteği olarak belirtilmektedir. Empatik eğilimi yüksek olan bireyler daha sık yardım etme davranışı gösterirler (Dökmen, 2005).

Rogers; empatik eğilimi, sosyal duyarlılık olarak tanımlamıştır. Sosyal duyarlılığın bir kişilik özelliği olduğunu ve her insanda bulunmadığını, sosyal duyarlılığı yüksek bireylerin daha fazla empati kurabileceklerini belirtmiştir (Rogers, 1983).

Davis, empati kurma becerisinin kolaylaştırılabileceğini, engellenebileceğini veya sınırlandırılabileceğini fakat kişinin empatik eğiliminin geliştirmeye zorlanamayacağını, geliştirilemeyeceğini ve değiştirilemeyeceğini belirtmiştir. Ona göre empati benzersizdir

çünkü tesadüfî ve doğrudandır ve öngörülemez, empati geliştiğinde deneyimi doğrudan göstermek yerine kişi kendisini yaşarken bulur. Bu özellik empatik davranışın öğretilmesini mümkün kılmaz. Fakat kendini tanıma, olumlu ve başkaları hakkında yargılayıcı olmayan düşünme, iyi dinleme becerileri ve özgüven, empati kurmak isteyen klinisyenlerin gelişiminde önemlidir (Davis, 1990).

2.1.6. Hemşirelik, Empati ve Empatik Eğilim

Hemşirelik, her biri özel bilgi ve beceri gerektiren çok sayıda uygulama ve işlevlerden meydana gelmektedir. Profesyonel hemşirelik bakımının özü, sanatsal ve bilimsel boyutlarını içeren bir yaklaşımla en iyi şekilde benimsenir (Jasmine, 2009).

Sağlıklı bir iletişimde, en önemli nokta aynı mesajı, veren ve alan kişinin aynı şekilde anlamasıdır (Tortumluoğlu, 2004). Eşgüdümün sağlanmasının ana aracı ise iletişimdir (Potter ve Perry, 2005). Araştırmalar, hemşirelerin etkili kişilerarası ilişkiler ve iletişim becerisi geliştirmesinin hastalar üzerinde olumlu etkiler (hizmetten memnuniyetin artması, hastalığı kabullenme ve tedaviye uyum, iyileşmeye motivasyonun artması) oluşturduğunu bildirmektedir (Daniels ve diğerleri, 1988; Evans ve diğerleri, 1998). Yardım edici ilişkinin en temel bileşenlerin biri ise empatidir (Özcan, 1996).

Hemşirelik literatüründe empati, “hemşirenin hastanın içinde bulunduğu durumu, duygu ve düşüncelerini anlamaya çalışması, bu süreç sırasında algıladıklarını hastasına iletmesi” olarak tanımlanmaktadır (Beddoe ve Murphy, 2004). Bu sebeple hemşirenin etkili iletişim tekniklerini iyi bilmesi ve uygulaması gerektiği dile getirilmektedir (Ashmore ve Banks, 1997; Yates ve diğerleri, 1998). Hemşirelikte iletişim becerilerinin öğrenilmesi öncelikle eğitim süreci içinde gerçekleşir. Bu süreçte öğrencilerin hem formal dersler hem de klinik uygulamalar esnasında kendine güven ve saygılarının artması, kişisel ve mesleki yönden gelişmeleri amaçlanır (Suikkala, 2001).

Empatinin, hemşireler için klinik karar verme sürecinde etkin bir faktör olduğu belirtilmiştir. Klinik empati, hastanın durumunu, bakış açısını ve hissettiklerini anlamayı sağlayıp, sağlık profesyonellerine ihtiyaçların saptanıp, hastalara fayda sağlayıcı uygun klinik kararlar vermelerinde yardımcı olur (Mercer ve Reynolds, 2002). Hemşireler, isabetli ve uygun klinik karar vermekten sorumludur (Potter ve Perry, 2005). Raines (2000)’in

aktardığına göre, hemşirelerin en sık karşılaştığı etik ikilemlerden birinin hasta adına uygun karar verme olduğu bildirilmiştir (Ağaçdiken ve Aydoğan, 2017). Hemşirelerde klinik karar verebilme becerisi hastayı daha iyi tanıyarak gelişmektedir (Potter ve Perry, 2005). Hastayı tanıyıp anlayabilmek ise empati yapabilme becerisi ve eğilimi gerekmektedir. Ayrıca etik bir yargıda bulunabilmek için, insan tutum ve davranışlarını tanımak, onları doğru bir şekilde anlamak ve değerlendirmek için de gereklidir (Elçigil ve diğerleri, 2011).

2.2. Merhamet

2.2.1. Merhamet Kavramı

Merhamet, bir başkasının acısına tanık olurken meydana gelen ve daha sonra kişide yardım etme isteğini tetikleyen bir duygudur (Goetz ve diğerleri, 2010).

Merhamet, kendinin ve diğer insanların sıkıntılı durumlarına karşı derin bir farkındalık halidir. Bu aynı zamanda sıkıntıyı giderme arzusunu ve gayretini içerir. Temel bir yardımseverlik ve sevecenlik hali olan merhamet, kişinin kendi hissettiği veya başkalarının yaşadığı sıkıntıların farkında olması, bu sıkıntıyı giderme konusunda istekli olup eyleme geçmesidir (Gilbert, 2009; Akdeniz, 2014; Nas ve Sak, 2020).

Merhametin; mutluluk, gelişmiş sosyal ilişkiler gibi pozitif psikolojinin sonuçları ile ilişkili olabileceği ve kaygı, korku ve öfke gibi olumsuz duygulara karşı koruyucu olabileceği belirtilmektedir (Pommier, 2010). Bunun yanında, insanların mükemmel olamayacaklarını, hatalar yapabileceklerini göz önünde bulundurarak, onları yargılamamayı, anlamaya çalışmayı, nezaket ve sabır kavramlarına sahip olmayı da kapsamaktadır (Neff, 2003).

Yapılan çalışmalarda merhametin birçok psikolojik ve sosyal durumu üzerinde etkili olduğu bulunmuştur. Merhametin negatif duyguların azaltılmasında (Salazar, 2016) ve saldırganlık davranışının engellenmesinde (Genç, 2018) etkili olan bir değişken olduğu, sosyal adaletin gelişmesinde (Williams, 2008) ve stresli durumlarla başa çıkmada (Eldor, 2018) yardımcı olabildiği belirtilmektedir. Merhametli bireyler, başkalarına, sosyal destek gösterebilmekte ve başkalarıyla empati kurabilmektedirler (Sprecher ve Fehr, 2005). Risk altındaki ergenlere uygulanan bilişsel temelli merhamet eğitiminin ergenlerin duygu düzenlemeleri, stres yönetimleri ve başkalarına karşı merhametli olmaları açısından etkili

olduğu belirtilmektedir (Reddy ve diğerleri, 2013). Bununla birlikte, öz-merhametle ilgili yapılan çalışmalarda, öz-merhametin sosyal kaygı bozukluğu olan bireylerin tedavisinde (Werner ve diğerleri, 2012) ve ergenlerin iyi-oluşları üzerinde etkili olduğu belirtilmektedir (Neff ve McGehee, 2010).

Pommier (2011), Neff'in (2003) üç bileşenli öz-anlayış modelini temel alarak merhametin; sevecenlik, paylaşımların bilincinde olma ve bilinçli farkındalık olmak üzere üç temel üzerinde oturduğunu belirtmiştir (Akdeniz ve Deniz, 2016).

Gilbert (2005)'e göre; sevecenlik, kişinin kendisine ve başkalarına karşı anlayışlı ve ilgili olması demektir. Anlayışlı olmak yakınlık duygusuna zemin oluşturur ve kişinin başkalarıyla arasındaki farklılaşmayı azaltır (Akdeniz ve Deniz, 2016).

İnsanların mükemmel olmadığını ve hata yapabileceğinin bilincinde olmak, paylaşımların bilincinde olmayı ifade eder. Birey kendine ve başkalarına merhamet göstererek acı çekmenin tüm insanlığın ortak bir deneyimi olduğunun bilincine varır. Bu sayede acı çeken bireyleri kendisinden bağımsız değil ortak bir yaşantının parçası olarak algılar. Bilinçli farkındalık ise bireyin olumsuz duygularına karşı dengeli bir yaklaşım göstermek olarak tanımlanır. Bu yaklaşım sayesinde birey acı çektiğinde veya acı çeken birisine şahit olduğunda acının kendini alıp götürmesine izin vermez (Neff, 2003).

2.2.2. Hemşirelik ve Merhamet

Sağlık hizmetlerinde temel bir değer olarak merhamet, her bir kişinin acısına, sıkıntısına, kaygısına veya ihtiyacına insanlık ve nezaketle yanıt vermek ve ne kadar küçük olursa olsun, teselli ve acıyı hafifletebilecek şeyleri tanımlamak olarak belirtilmiştir (Bray ve diğerleri, 2014; Bloomfield ve Pegram, 2015). Hemşirelik literatüründe merhametli uygulamaya yapılan atıflar özellikle öne çıkmaktadır. Merhamet ve bakım, “hemşireliğin en değerli varlığı” olarak tanımlanıp hemşirelik için temel bir kavram olarak görülmektedir (Schantz, 2007).

Acı merhametin ortaya çıkmasında tetikleyici olarak düşünülmektedir. Ölüm, fiziksel yaralanma ve rahatsızlıklar, yaşlılık, hastalıklar, gıda yetersizliği, tekrarlanan felaketler ve yalnızlık, insanların acı çekmesine neden olan çeşitli durumlardır. Engellilik, kronik hastalıklar, sevdiklerini kaybetme ve benzeri durumların hepsi sağlık uzmanları tarafından

engellenemeyen acı türlerindendir. Hemşireler bu tür acılara mesleklerinin doğası gereği sık sık tanık olmaktadır (Cingel, 2009). Merhamet, kişilere birey olarak saygı duyulmasını ve değer verilmesini, sağlık bakımı aldıkları süreçlerdeki insani tecrübelerini anlamayı ve bunları göz önünde bulundurarak tepki vermeyi gerektirir. Bu yönleriyle merhamet sağlık profesyonellerinin günlük işlerinde görevi durumundadır (Bray ve diğerleri, 2014; Perez-Bret ve diğerleri, 2016).

Amerikan Hemşireler Birliği (ANA) ve ICN'nin etik kodlarında ve deklarasyonlarında merhameti temel almaktadır. ANA'nın 2001 yılında etik hükümlerinin birinci maddesinde; "hemşire, tüm profesyonel ilişkilerde, her bireyin değer ve tekliği, sosyal veya ekonomik statüsü, kişisel nitelikleri veya sağlık sorunlarının doğasına göre ayırt etmeksizin sınırsız merhamet ile kişilik onuruna saygı gösterir." cümlesi görülmektedir (Uğurlu ve Eti Aslan, 2017). Merhamet duygusu, hemşirenin insanı "insan" olarak görmesini sağlamaktadır. Hastaların merhametli bir tutum ile önemsemeye olan gereksinimleri, ilk akla gelen temel dediğimiz diğer gereksinimlerinden daha fazladır (Okuroğlu ve diğerleri, 2014).

2.3. Duyarlı Sevgi

2.3.1. Duyarlı Sevgi Kavramı

Duyarlı sevgi, insanları önemseme, ilgi gösterme veya acı çektiğinde yardım etme isteği hissetme gibi insanları desteklemek ve anlamaya çalışmak çerçevesinde gösterilen duygu ve eylemler bütünüdür (Lazarus, 1991). Fehr ve diğerleri (2008)'ne göre duyarlı sevginin önemli sosyal, bireysel ve sağlık sonuçları vardır ve başka bir sevgi türüne ya da olumlu sosyal özelliklere indirgenemez. Underwood (2008) ise duyarlı sevginin romantik sevgiden farklı olduğunu ve özgecil sevgiden kavramsal olarak daha zengin olduğunu belirtmiştir. Duyarlı sevginin iki tanımlayıcı özelliği vardır. Bu nitelikler, diğer insanların iyi olmalarına odaklanma özelliği olan "uygun motivasyon" ve bireyin iyi oluşunu doğru şekilde arttırmak için uygun olan şeyi anlama özelliği olan "sezgi" dir (Eker, 2011).

Bu motivasyonel ve sezgisel gereksinimler sebebiyle, duyarlı sevginin birçok durumda sevgiyi alan kişi üzerinde pozitif etkiler oluşturması beklenmektedir. Birçok araştırma sevgiyi veren birey üzerinde de yükselmiş öz-saygı, olumlu ruh hali, daha iyi ilişkiler, düzelen sağlık,

zenginleşmiş maneviyat gibi etkiler meydana getirdiğini göstermektedir (Sprecher ve Fehr, 2005). Başkalarına önem veren, özveri gösteren ve insanları önemseyen bir kavram olan duyarlı sevgi, empati, perspektif alma, fedakar olma, sosyal destek, gönüllülük, romantik sevgi ve ailevi sevgi ile ilişkilidir. Yapılan araştırmalarda şefkat ve empati gibi niteliklerin gelişiminin, olumlu sosyal davranılardaki artış ile bağlantılar olduğu görülmüştür (Dovidio ve Penner, 2001; Sprecher ve Fehr, 2005). Duyarlı sevginin, yakın olunan insanlara ve yabancılara yardım etme davranışını güdüleyen bir kavram olduğu belirtilmektedir (Sprecher ve Fehr, 2005).

2.3.2. Yakın Bireylere Karşı Duyarlı Sevgi

Bireyler çoğunlukla kendilerine duyarlı sevgi hissedildiğini en fazla yakın çevrelerinde ilişki içerisinde oldukları bireyler vasıtasıyla fark etmektedirler. Bireyin fiziksel sağlığına da olumlu yararları olan yakın olunan bireylerden hissedilen duyarlı sevgi, yapılan araştırmalarda çocuk sahibi bireylerde romantik ilişkilerinde başarılı olan kişilerde ve dindar bireylerde daha yüksek bulunmuştur. ((Hendrick ve Hendrick, 1992; Ornish, 1999; Neto ve Wilks, 2017; Mersin ve diğerleri, 2020).

2.3.3. Yabancılar ve İnsanlığa Karşı Duyarlı Sevgi

Sprecher ve Fehr (2005)'e göre bireylerin diğer insanlar için sosyal destek sağlama ile gönüllülüğün, maneviyat ve dinseliliğin ise insanlık ve yabancılar için hissedilen duyarlı sevgiyle pozitif bir ilişki içindedir. Diğer insanlara hissedilen duyarlı sevgi, bireylerin iyi olmalarını arttırmaya yardımcı olmaktadır (Sprecher ve Fehr, 2005). Diğer insanların kendileri için duyarlı sevgi hissettiklerini fark eden bireyler, benlik saygılarının artması gibi bazı olumlu kişilik sonuçları elde etmektedirler (Sedikides ve diğerleri, 1994).

Yabancılar karşı duyarlı sevgi hissetmek de bireyin kendisine de pozitif geri dönüşleri olabilmektedir. İnsanlar sorunlarını, yardım edebileceği bir duygu ya da yaşantıya motive olarak hafifletebilmektedirler. Başkalarına odaklanma, olumlu bir ruh halinin oluşmasına sebep olmaktadır. Bireyler, olumlu sosyal duygu ve davranışlar gösterdiğinde, öz-saygılarında

ve ruhsal durumlarının iyileşme olduğu gözlenmiştir. Özellikle toplumsal ilişkilerde, diğer insanlara yardım etmenin kişiliğe uzun vadeli yararları mevcuttur (Mills ve Clark, 1994).

Başkalarına değer vermeyi, başkalarının kararlarına saygı duymayı, başkalarının benzersizliğini içselleştirmeyi içeren duyarlı sevgi, içtenlikle davranmayı ve onların duygularını anlamak için motive olmaktır (Sprecher ve Fehr, 2005; Burunat E, 2019). Duyarlı sevginin yapı taşları, kişinin tüm genetik, duygusal tecrübelerinin, fizyolojik tepkilerinin ve davranışlarının toplamı olduğunu göstermektedir. Duyarlı sevgi, sevgiyi veren ve hisseden insanlar arasında anlam ifade eden ve karşılıklı doyum duygusu sağlayan bir sevgidir (Hatfield ve Rapson, 1994; İbrahimoglu ve diğerleri, 2021).

2.3.4. Duyarlı Sevgi ve Hemşirelik

Lu, Chang ve Wu (2007) ile White ve arkadaşları (2019)' na göre; duyarlı sevgi; verici olmayı ve diğerleri için fedakârlık etmeyi içerdiğinden, bir davranışın duyarlı sevgi olup olmadığı davranış sonucunda ortaya çıkan fayda seviyesine göre değerlendirilir. Duyarlı sevgi yalnızca zihni değil; kalp, his, davranış gibi kişiler için anlamlı olan ve iyi hissettiren değerleri içermektedir. Duyarlı sevgi hasta ve ailesine kaliteli bakım verilmesinde, profesyonel rollerin ve değerlerin uygulandığı fedakar bir yaklaşım sunmaktadır. Böylece hemşire, bakım verdikleri bireylere hümanistik tepkilerle davranışlarını en iyi şekilde yansıtmaya çalışır. Bu, hemşirenin bakım verdiklerini merkeze alarak onların gereksinimlerini karşılama rolünü en iyi haline getirmesine yardım eder. Ancak sıkça yaşanan bir durum olarak hemşireler, bakım alan bireylerin gereksinimlerini karşılamak için kendi ihtiyaçlarını erteleyebilmektedir. Bu, hemşirelerde psikolojik problemlere ve tükenmişliğe yol açabilmektedir (Çağlar ve diğerleri, 2020). Duyarlı sevgi ise, hemşirenin özgecil bir tutumla verdiği bakım karşısında ona olumlu duygular yaşatarak, onların içsel olarak motive olmasına, başkaları için fedakârlık etmesine ve zaman ayırmaya hevesli olmasına neden olabilir. Lu, Ruan, Xing ve Hu (2015)'nin belirttiğine göre bu duygular, hemşirelerin memnuniyet seviyelerini ve mesleki bağlılıklarını yükselterek onların mental sorunlarını ve işten ayrılma oranlarını düşürebilir (Fitzgerald-Yau ve Egan, 2018). Ayrıca duyarlı sevgi, bakım alanların kendilerini güvende, özgür ve güçlü hissetmelerini arttırabilir. Hemşireler de, hissettikleri bu sevgi ile kendi tükenmişlik hislerini azaltabilirler (Giuffra, 2013).

Hemşirelik bakımı doğası gereği duyarlı sevgiyi içine alır ve başkalarına yardım etmeye odaklanır. Bu durum şefkati, empatiyi, sempatiyi, fedakarlığı, saygıyı, değerlerin korunmasını ve spirüel bakımı kapsaması sebebiyle özellikle psikiyatrik, palyatif ve pediatrik bakımda önemli ve etkin kılar (Van der Wath ve Van Wyk, 2019). Lu, Ruan, Xing ve Hu (2015), duyarlı sevginin içerdiği kavramların hemşireler için profesyonel değerlerden olup, yapılan çalışmalarda profesyonel değerleri yüksek olan hemşirelerin mesleklerine bağlılıklarının arttığı ve meslekleri ile ilgili yeni hedefler geliştirdiğini belirlemiştir. Onlara göre gündelik hayatta tecrübe edilen pozitif duygular, hisler ve fizyolojik reaksiyonlar bilinçsiz bir şekilde yaratıcılığı, esnekliği ve pozitif duyguları arttırmakta, stres düzeyini azaltmaktadır. Duyarlı sevgi de, hemşirenin günlük yaşamında tecrübe ettiği olumlu bir deneyim olarak stresi ve tükenmişliği azaltabilir (Çağlar ve diğerleri, 2020).

Hemşirelik mesleğinin ana hedefi, kişisel özellikleri göz önünde bulundurarak hayatını koruma ve sürdürme, hastaya saygılı ve duyarlı bir bakım vermektir (Fowler, 2015). Hemşirelik bakımı, hemşirenin tutumu ve hastadaki sonuçları arasındaki ilişkiye bağlıdır. Bu sebeple duyarlı sevgi, hemşirelik bakımında hasta bakımının sonuçlarını etkileyebilir (Percy ve Richardson, 2018). Duyarlı sevgi, bireylerin içsel motivasyonunu yükselten önemli bir etkidir (Sprecher ve Fehr, 2005), hemşirelerin hasta bakımında duyarlı sevgiyi hissetmeleri kendilerinin, hasta ve hasta yakınlarının memnuniyet düzeylerini ve hasta bakım kalitesini arttırabilmektedir (Watson, 2003). Sellman (2011), böylece duyarlı sevgi düzeyi yüksek hemşirelerin hasta ve hasta yakınlarının fiziksel, psikolojik, kültürel ve sosyal tepkilerini anlayabilmeleri için yeterince zaman ayırmada hevesli ve gönüllü olabileceklerini belirtmiştir (Çağlar ve diğerleri, 2020). Bu durum, hemşirenin daha fazla empati yaparak hasta bakım sonuçlarının olumlu olmasına da katkı sağlayabilmektedir (Blake ve Blake, 2019). Duyarlı sevgi kavramını bilmeyen hemşirelerin, bu konuda gereken donanıma sahip olması ve bunu hemşirelik bakımına yansıtmaları gerekmektedir (Papodopoulou ve diğerleri, 2016).

3. GEREÇ VE YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Tipi

Bu araştırma, hemşirelik öğrencilerinde empatik eğilim, merhamet ve duyarlı sevgi düzeyleri ile ilişkili faktörlerin incelenmesinin amaçlandığı tanımlayıcı kesitsel tipte bir araştırmadır.

3.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi'nde 2018-2019 eğitim öğretim yılında öğrenim gören 1. 2. 3. ve 4. sınıf olmak üzere toplam 1044 öğrenci çalışmanın evrenini oluşturmaktadır. Örneklem büyüklüğü hesabı G-power yöntemi ile yapılmıştır. Çalışmada gruplar arasında farkın olup olmadığına bakılacağı için ANOVA testi uygulanacaktır. Etki büyüklüğü, örneklemde elde edilen sonuçların yokluk hipotezinde tanımlanan beklentilerden sapma düzeyini gösteren istatistiksel değerdir. Etki büyüklüğü hesaplaması yapılan teste göre değişmektedir. Varyans analizi yapıldığında (ANOVA) etki büyüklüğü hesaplamak için gpower ile kısmi eta kare (η^2) hesaplaması kullanılır. Kısmi eta kare(η^2), prediktör değişken veya prediktör değişkenler arasındaki etkileşim tarafından hesaplanan sonuç değişkenindeki toplam varyanstır. Küçük kısmi eta kare(η^2): 0.02, orta kısmi eta kare(η^2): 0.06 ve geniş eta kare(η^2): 0.14'tür. Çalışma öncesi bu değer 0.06 olarak alınabilir. Gpower ile hesaplanmış olan örneklem büyüklüğü şu şekildedir:

F tests – ANOVA: Fixed effects, special, main effects and interactions**Analysis:** A priori: Compute required sample size**Input:** Effect size f = 0.2510450 α err prob = 0.05Power (1- β err prob) = 0.80

Numerator df = 9

Number of groups = 4

Output: Noncentrality parameter λ = 16.1970632

Critical F = 1.9170007

Denominator df = 253

Total sample size = 257

Actual power = 0.8006003

Gpower ile hesaplanan örneklem büyüklüğü 257 olarak bulunmuştur. Olası veri kaybı düşünülerek desen etkisi yöntemi ile örneklem büyüklüğü %10 artırılmış ve örneklem büyüklüğü 283 olarak hesaplanmıştır. 1.sınıf 339 öğrenci, 2. Sınıf 247 öğrenci, 3. Sınıf 210 öğrenci ve 4. Sınıf 247 öğrenciden oluşmaktadır. Sınıflardan örnekleme alınacak olan öğrenci sayıları Tabakalı Örnekleme yöntemine göre belirlenmiştir. Tabakalı örnekleme yöntemine göre, 1. Sınıftan 92 öğrenci, 2. Sınıftan 67 öğrenci, 3. Sınıftan 57 öğrenci ve 4. Sınıftan 67 öğrenci çalışmaya dahil edilmiştir.

3.3. Araştırmaya Alınma Kriterleri

- Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi'nde 2018-2019 eğitim öğretim yılında hemşirelik bölümüne kayıtlı olmak
- Araştırma verilerinin toplandığı tarihlerde devamsızlık yapmamış olmak
- Araştırmaya katılmaya gönüllü olmak.

3.4. Veri Toplama Araçları

Empatik Eğilim Ölçeği, Merhamet Ölçeği ve Duyarlı Sevgi Ölçeği çalışmanın verilerinin toplamasında kullanılmıştır.

3.4.1. Sosyodemografik Bilgi Formu

Öğrencilerin kayıtlı olduğu sınıfı, cinsiyeti, mezun olduğu lise, en uzun süre yaşadıkları yer, sosyo-ekonomik durumu, eğitim süresince nerede yaşadığı, kronik bir rahatsızlığı olup olmama durumu, anne babalarının eğitim düzeyi ve meslekleri, anne babanın birliktelik durumu, anne ve babaların aldığı kararlarda öğrencinin görüşünü alma durumu, akademik başarısı, günlük yaşamında ve klinik uygulamalarında kişilerarası ilişkilerinde güçlük yaşama durumu ve kendini ifade etme özelliklerini belirlemeye yönelik toplam 20 sorudan oluşan bir formdur.

3.4.2 Empatik Eğilim Ölçeği

Empatik Eğilim Ölçeği, 1988 yılında Üstün Dökmen tarafından geliştirilmiştir. Likert tipte bir ölçektir. 20 sorudan oluşmaktadır ve her soruya 1'den 5'e kadar puan verilmektedir. Ölçekteki 3.,6.,7.,8.,11., 12.,13.ve 15.sorular tersinden puanlanarak hesaplanmıştır. Ölçekten alınacak puan 20 ile 100 arasındadır. Puanın yüksek olması, empatik eğilimin yüksek olduğunu; düşük olması empatik eğilimin düşük olduğunu gösterir. Ölçeğin Cronbach Alpha ile hesaplanan güvenirlik katsayısı 0.72 olarak hesaplanmıştır (Dökmen, 1988b). Bu araştırmada ölçeğin Cronbach Alpha ile hesaplanan güvenirlik katsayısı 0.77 olarak hesaplanmıştır.

3.4.3. Merhamet Ölçeği

Pommier tarafından 2011 yılında geliştirtirilen Merhamet Ölçeği, Seher Akdeniz ve Mehmet Engin Deniz tarafından Türkçe'ye uyarlanmıştır. Sevecenlik (6,8,16,24), Umursamazlık (2,12,14,18), Paylaşımların Bilincinde Olma (11,15,17,20), Bağlantısızlık (3,5,10,22), Bilinçli Farkındalık (4,9,13,21) ve İlişki Kesme (1,7,19,23) olarak 6 alt boyuttan oluşan 24 maddelik bir ölçektir. Likert tipi beş uygunluk derecelendirmesinde sahiptir. 1=Hiçbir Zaman, 2=Nadiren, 3=Ara Sıra 4=Sık Sık, 5= Her Zaman şeklinde yapılmaktadır ve umursamazlık, bağlantısızlık ve ilişki kesme alt boyutlarının puanları ters çevrilerek

hesaplanır. Ölçekten alınabilecek minimum puan 24, maksimum puan 120'dir. Ölçekten alınan toplam puan arttığında merhamet düzeyi de artmaktadır. Ölçeğin tümü için Cronbach Alpha ile hesaplanan iç tutarlılık güvenirlik katsayısı 0.85 olarak bulunmuştur (Akdeniz ve Deniz, 2016). Bu araştırmada ölçeğin Cronbach Alpha ile hesaplanan güvenirlik katsayısı 0.73 olarak hesaplanmıştır.

3.4.4. Duyarlı Sevgi Ölçeği

Sprecher ve Fehr tarafından 2005 yılında geliştirilen, Ahmet Akın ve Halime Eker (2011) tarafından Türkçeye uyarlanan Duyarlı Sevgi Ölçeği 21 maddeden oluşmaktadır. Ölçekteki maddeler (1) Benim için hiç doğru değil, (2) Benim için doğru değil, (3) Benim için biraz doğru değil, (4) Kararsızım, (5) Benim için biraz doğru, (6) Benim için biraz doğru, (7) Benim için tamamen doğru olarak cevaplanmıştır. Ölçekte yer alan tüm maddelerin puanları toplanarak bir toplam puan elde edilebilmektedir. Ölçekten puanlar toplanarak alınabilecek minimum puan 21, maksimum puan 147 dir. Ölçekten alınan yüksek puanlar, bireyin duyarlı sevgi düzeyinin yüksek olduğunu göstermektedir. DSÖ'nün Cronbach Alpha güvenirlik katsayısı 0.89 olarak bulunmuştur (Akın ve Eker, 2012). Bu araştırmada ölçeğin Cronbach Alpha ile hesaplanan güvenirlik katsayısı 0.83 olarak hesaplanmıştır.

3.5. Verilerin Toplanması

Araştırmanın verileri, 1 Aralık 2018 - 30 Mayıs 2019 tarihleri arasında Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi'nde toplanmış olup, öğrenciler tarafından araştırma formlarının doldurulması yaklaşık 30 dakika sürmüştür. Anket formları sınıflarda, ders bitiş saatlerinde araştırmaya katılmaya gönüllü olan öğrencilere dağıtılmış, öğrenciler anketleri yüz yüze cevaplamıştır.

3.6. Verilerin Analizi

Çalışmada elde edilen veriler, IBM SPSS (Statistical Package for Social Sciences) Statistics Version 25 programı kullanılarak analiz edilmiştir. Aykırı değerlerin varlığı yönünden, analiz süresi boyunca veriler incelenip, veri setlerinde mevcut olup olmadığı incelenmiştir.

Verilerin değerlendirilmesinde tanımlayıcı istatistiksel testler (sayı, yüzde, ortalama, standart sapma) kullanılmıştır. Tanımlayıcı istatistikler, ortalama±standart sapma ve yüzdelere olarak verilmiştir. Verilerin normal dağılım gösterip göstermediği Skewness–Kurtosis (Çarpıklık-Basıklık) ile test edilmiştir. Çarpıklık ve basıklık değerleri -1.5 ile +1.5 olduğu zaman normal dağılım olduğu kabul edilmesi sebebiyle, Çarpıklık-Basıklık analiz sonuçlarına göre ölçeklere ait toplam puanların normallik değerleri bu aralıkta değerler olup normallik sağlanmış ve normal dağılım gösterdiği kabul edilmiştir. İstatistiksel anlamlılık düzeyi $p<0.05$ olarak kabul edilmiştir.

3.7. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmanın verileri, anket formu doğrultusunda öğrencilerin öz bildirimlerine bağlı olması araştırmanın sınırlılıklarını oluşturmaktadır.

Araştırma yalnızca bir hemşirelik fakültesi öğrencileri üzerinde yapılması, sonuçların tüm hemşirelik öğrencilerine genellenebilirliğini sınırlamaktadır.

Araştırmanın devam ettiği süre içinde COVID-19 pandemisinin ilan edilmesi ve buna bağlı kısıtlamaların olması sebebiyle, tez çalışmasını sürdürme amacıyla üniversiteye gidiş geliş konusunda sorunlar yaşanması araştırmanın sınırlılıklarından birisidir.

3.8. Araştırmanın Etik Yönü

Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Hemşirelik Fakültesi Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar Etik Kurulu'ndan 2019/087 sayılı karar ile etik kurul

izni, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dekanlığından 50107718-050.02.04/31151 sayılı karar ile araştırmanın yapılabilmesi için kurum izni alınmıştır. Ayrıca, araştırmayı sınıf ortamında yapmak için ders hocalarından izin alınıp, çalışmaya katılmayı kabul eden öğrencilerden sözel onamlar alınmıştır.

4. BULGULAR

Araştırmanın bu bölümünde, araştırma kapsamında elde edilen verilere ilişkin yapılan analizlerin sonucunda erişilen bulgular paylaşılmıştır.

Araştırmamıza katılan öğrencilerin %32,5'i 1. Sınıf, %23,7'si 2. Sınıf, %20,1'i 3. Sınıf, %23,7'si 4. Sınıfta okumaktadır. %71'ini kadın, %29'unu erkek öğrenciler oluşturmaktadır. Öğrencilerin %41,1'si en uzun süre il merkezinde, %37,1'i ilçede, %27,2'si köyde yaşadığını belirtmiş olup; %61,8'i, 1-2 kardeşe sahipken, %35,3'ü 3 veya üzeri sayıda kardeşe sahip, %2,8'sinin kardeşi yoktur. Öğrencilerin %78,4'ü Anadolu lisesi mezunu, %10,6'sı sağlık meslek lisesi mezunu, %11'i lise mezunudur. Öğrencilerin %88,3'ünün kronik bir hastalığı bulunmamakta, %12,7'sinin bulunmaktadır. Öğrencilerin %39,9'u mesleği kendisine uygun bulunduğu için, %25,4'ü iş bulma imkanı sebebiyle, %18,7'si aile isteğiyle, 15,9'u ise puanı tuttuğu için tercih etmiş olup; %54,4'ü akademik başarısını orta, %39,6'sı iyi, %6'sı kötü olarak değerlendirmektedir. Öğrencilerin %72'sinin annesi ilkokul veya ortaokul mezunu, %12,7'si okuryazar değil, %10,6'sı lise ve %4,5'i yüksekokul mezunu; %59,3'ünün babası ilkokul veya ortaokul mezunu, %22,3'ü lise, %12,7'si yüksekokul mezunu ve %5,6'sı okuryazar değildir. Öğrencilerin %82,3'ünün annesi ev hanımı, %17,7'sinin annesi bir meslek veya iş sahibi olup; %77,4'ünün babası çalışmakta, %19,4'ünün babası emekli, %3,2'sinin babası ise işsizdir. Anne babası aynı evde yaşayan öğrenciler %90,1'lik bir dilim oluştururken, %9,9'u ayrı evlerde yaşamaktadır. Öğrencilerin %82'si çekirdek aileye, %18'i geniş aileye sahiptir. %68,9'unun ailesinin gelir durumu gidere denk, %25,4'ünün gelir giderden az ve %5,7'sinin gelir giderden fazladır. Öğrencilerin %65,4'ünün aile içi alınan önemli kararlarda her zaman, %26,1'inin ara sıra görüşü alınırken, %8,5'inin ise hiçbir zaman görüşü alınmamaktadır. Ayrıca öğrencilerin %61,1'i kişilerarası ilişkilerinden memnun, %38,9'u memnun değilken; %52,3'ü kişilerarası ilişkilerinde hiç güçlük yaşamadığını, %37,5'i ara sıra güçlük yaşadığını, %10,2'si her zaman güçlük yaşadığını belirtmiş; %67,1'i hastalarla olan ilişkilerinde hiç güçlük yaşamadığını, %25,8'i ara sıra güçlük yaşadığını, %7,1' her zaman güçlük yaşadığını belirtirken; %80,6'sı kendini ifade edebildiğini, %19,4'ü ise kendini ifade edemediğini belirtmiştir.

Tablo 1. Öğrencilerin sosyodemografik özelliklerine göre empatik eğilim, merhamet ve duyarlı sevgi ölçeği puan ortalamalarının karşılaştırılması.

Değişkenler	Ölçekler		
	Empatik Eğilim Ölçeği	Merhamet Ölçeği	Duyarlı Sevgi Ölçeği
	$\bar{X} \pm ss$	$\bar{X} \pm ss$	$\bar{X} \pm ss$
Sınıf			
1. Sınıf (n=92)	70,1304±9,38	75,4348±10,77	102,3043±20,53
2. Sınıf (n=67)	64,9701±5,84	72,2836±6,66	96,2836±16,23
3. Sınıf (n=57)	66,7544±4,68	71,2831±6,01	99,6842±18,00
4. Sınıf (n=67)	68,4179±8,44	73,8955±8,45	101,6567±19,76
Testler	F= 6,543 p= 0,000*	F= 3,439 p= 0,017*	F= 1,485 p= 0,219
Cinsiyet			
Kadın (n=201)	66,2289±5,74	70,7015±6,27	101,7164±19,19
Erkek (n=82)	66,0732±8,39	74,4878±7,69	98,5732±20,38
Testler	t= 0,179 F= 6,720 p= 0,010*	t= -4,372 F= 4,038 p= 0,045*	t= 1,227 F= 0,308 p= 0,580
En uzun süre yaşanan yer			
Köy (n=60)	67,9833±7,51	73,8167±8,49	102,2500±18,84
İlçe merkezi (n=105)	68,4762±8,16	73,5714±8,69	102,1333±17,47
İl merkezi (n=118)	67,1610±7,71	73,2203±8,69	97,4322±20,04
Testler	F= 0,797 p= 0,457	F= 0,104 p= 0,901	F= 2,174 p= 0,116
Kardeş sayısı			
Kardeşi olmayan (n=8)	72,0000±8,89	74,0000±8,00	105,0000±10,69
1-2 kardeş (n=175)	67,8171±7,29	73,2971±8,56	100,5600±17,55
3 ve üzeri sayıda (n=100)	67,5000±8,62	73,7500±8,85	99,1800±21,68
Testler	F= 1,223 p= 0,296	F= 0,102 p= 0,903	F= 0,431 p= 0,650
Mezun olduğu lise			
Lise (n=31)	69,5161±7,92	74,4839±9,76	103,7097±20,10
Sağlık meslek lisesi (n=30)	67,9000±7,01	73,5333±9,88	105,0303±19,95
Anadolu lisesi (n=222)	67,5766±7,93	73,3288±8,30	99,0541±18,57
Testler	F= 0,834 p= 0,436	F= 0,243 p= 0,784	F= 1,925 p= 0,148
Sosyoekonomik durum			
Gelir giderden az (n=72)	68,6528±7,55	74,4167±8,36	91,4375±19,60
Gelir gidere denk (n=195)	67,7179±8,00	72,9898±8,75	102,0974±17,76
Gelir giderden fazla (n=16)	65,3750±6,76	75,1875±8,07	97,10±25,93
Testler	F= 1,203 p= 0,302	F= 1,054 p= 0,350	F= 3,787 p= 0,024*
Kronik hastalık			
Yok (n=250)	66,0200±6,60	71,6320±7,07	100,2200±18,97
Var (n=33)	67,4242±6,64	73,0606±5,58	105,2424±23,41
Testler	t= -1,148 F= 0,564 p= 0,543	t= -1,115 F= 1,821 p= 0,178	t= -1,389 F= 1,521 p= 0,218

Tablo 1’de öğrencilerin sosyodemografik özelliklerine göre EEÖ, MÖ ve DSÖ puan ortalamalarının karşılaştırılması görülmektedir. Araştırmaya katılan 1. sınıf öğrencilerin EEÖ,

MÖ ve DSÖ toplam puan ortalamaları diğer sınıflardan yüksek bulunmuş olup, EEÖ ve MÖ puan ortalamaları arasındaki bu fark istatistiksel olarak anlamlı bulunurken ($p<0,05$), DSÖ puan ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır ($p>0,05$).

Öğrencilerin cinsiyete göre EEÖ puan ortalamaları karşılaştırıldığında, kadın öğrencilerinin empatik eğilim ölçeği puan ortalaması erkek öğrencilerden daha yüksek bulunup, puan ortalamaları arasında anlamlı fark vardır ($p<0,05$). Erkek öğrencilerin MÖ puan ortalamaları, kadın öğrencilerden daha yüksektir ve aralarında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur. ($p<0,05$).

Ayrıca kadın öğrencilerinin duyarlı sevgi ölçeği puan ortalamaları, erkek öğrencilerinkinden daha yüksek bulunmuş olup DSÖ puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark yoktur ($p>0,05$).

Öğrencilerin en uzun süre yaşadıkları yere göre öğrencilerin MÖ ve DSÖ puan ortalamaları, en yüksek köyde yaşamış olan öğrencilerde bulunurken puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark yoktur ($p>0,05$). EEÖ puan ortalamalarının ise en yüksek ilçede yaşamış olan öğrencilerde olduğu saptanıp, anlamlı fark tespit edilmemiştir ($p<0,05$).

Sahip oldukları kardeş sayısına göre öğrencilerin EEÖ, MÖ ve DSÖ puan ortalamaları hiç kardeşi olmayan öğrencilerde en yüksek bulunup, puan ortalamaları anlamlı bir fark tespit edilmemiştir ($p=0, >0,05$).

Mezun olunan liseye göre, liseden mezun olan öğrencilerin EEÖ ve MÖ puan ortalamalarının en yüksek liseden mezun öğrencilerde olduğu görülüp puan ortalamaları arasında göre istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır ($p>0,05$). Öğrencilerden sağlık meslek lisesi mezunu olanların DSÖ puan ortalamaları en yüksek bulunmuş olup, puan ortalamaları arasında anlamlı fark yoktur ($p>0,05$).

Sosyoekonomik durum algılarına göre ölçeklerin puan ortalamaları karşılaştırıldığında, EEÖ puan ortalamaları geliri giderden az olan öğrencilerde en yüksek bulunurken, EEÖ puan ortalamaları arasında sosyoekonomik durum algılarına göre anlamlı bir fark tespit edilmemiştir ($p>0,05$). MÖ puan ortalamaları, geliri giderden fazla olan öğrencilerde en yüksek bulunmuş olup, MÖ puan ortalamaları en yüksek geliri giderinden fazla olan öğrencilerde bulunmuştur. Puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır ($p>0,05$). DSÖ puan ortalamalarının ise geliri gidere denk olan öğrencilerde en yüksek olduğu tespit edilip, puan ortalamaları arasındaki fark anlamlıdır ($p<0,05$).

Öğrencilerin EEÖ, MÖ ve DSÖ puan ortalamaları kronik bir hastalığa sahip olan öğrencilerde en yüksek olduğu saptanırken, puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark tespit edilmemiştir ($p>0,05$).

Tablo 2. Öğrencilerin anne - babalarının eğitim durumu ve mesleklerine göre empatik eğilim, merhamet ve duyarlı sevgi ölçeği puan ortalamalarının karşılaştırılması.

Değişkenler	Ölçekler		
	Empatik Eğilim Ölçeği	Merhamet Ölçeği	Duyarlı Sevgi Ölçeği
	$\bar{X} \pm ss$	$\bar{X} \pm ss$	$\bar{X} \pm ss$
Anne eğitim düzeyi			
Okuryazar değil (n=36)	65,7778 $\pm$ 7,73	71,6111 $\pm$ 8,37	104,8889 $\pm$ 19,84
İlkokul/ Ortaokul (n=204)	66,4755 $\pm$ 6,61	71,8088 $\pm$ 6,87	100,4216 $\pm$ 19,43
Lise (n=30)	65,5667 $\pm$ 6,03	72,2333 $\pm$ 6,04	101,1000 $\pm$ 16,77
Yüksekokul (n=13)	64,1538 $\pm$ 4,07	71,1538 $\pm$ 5,72	94,8462 $\pm$ 26,16
Testler	F= 0,671 p= 0,570	F= 0,085 p= 0,968	F= 0,953 p= 0,415
Baba eğitim düzeyi			
Okuryazar değil (n=16)	63,3125 $\pm$ 11,52	73,0000 $\pm$ 10,10	104,1250 $\pm$ 21,83
İlkokul/Ortaokul (n=168)	66,6250 $\pm$ 5,80	71,9940 $\pm$ 6,67	101,9821 $\pm$ 18,13
Lise (n=63)	66,1270 $\pm$ 7,67	71,5238 $\pm$ 7,18	99,7143 $\pm$ 19,46
Yüksekokul (n=36)	65,5000 $\pm$ 4,98	70,8333 $\pm$ 6,04	95,7500 $\pm$ 24,44
Testler	F= 1,391 p= 0,246	F= 0,469 p= 0,704	F= 1,226 p= 0,300
Anne meslek			
Ev hanımı (n=233)	66,0730 $\pm$ 6,77	72,0644 $\pm$ 7,06	101,1631 $\pm$ 19,53
Çalışıyor (n=50)	66,7000 $\pm$ 5,81	70,5600 $\pm$ 6,11	99,1400 $\pm$ 19,80
Testler	t= -0,608 F= 0,485 p= 0,487	t= 1,397 F= 1,158 p= 0,283	t= 0,663 F= 0,089 p= 0,765
Baba meslek			
İşsiz (n=9)	63,444 $\pm$ 5,10	72,4444 $\pm$ 5,12	98,4444 $\pm$ 20,81
Çalışıyor (n=219)	67,7260 $\pm$ 7,75	73,5434 $\pm$ 8,48	99,9498 $\pm$ 19,01
Emekli (n=55)	68,9273 $\pm$ 8,33	73,3818 $\pm$ 9,68	101,4727 $\pm$ 18,71
Testler	F= 1,981 p= 0,140	F= 0,074 p= 0,929	F= 0,181 p= 0,835

Tablo 2'ye göre annesinin eğitim durumuna göre ölçeklerin puan ortalamaları karşılaştırıldığında, annesi ilkököl veya ortaokul mezunu öğrencilerin EEÖ puan ortalamaları en yüksek iken, annesi lise mezunu öğrencilerin MÖ puan ortalamaları en yüksek bulunmuş olup, annesi okuryazar olmayan öğrencilerin DSÖ puan ortalamaları en yüksek bulunmuştur.

Annesinin eğitim durumuna göre öğrencilerin EEÖ, MÖ ve DSÖ puan ortalamaları arasında, istatistiksel olarak anlamlı bir fark tespit edilmemiştir ($p>0,05$).

Öğrencilerden babası ilkokul veya ortaokul mezunu olanların EEÖ puan ortalamaları en yüksek iken, babası okuryazar olmayan öğrencilerinin MÖ ve DSÖ puan ortalamaları en yüksek tespit edilmiş olup, puan ortalamaları arasında anlamlı fark bulunmamıştır ($p>0,05$).

Annesi ev hanımı olan öğrencilerin MÖ ve DSÖ puan ortalamaları, annesi çalışan öğrencilerden daha yüksek bulunmuştur. Öğrencilerin empatik eğilim ölçeği puan ortalamaları arasında, annelerinin mesleklerine göre anlamlı bir fark yoktur ($p>0,05$). EEÖ puan ortalamaları ise annesi çalışan öğrencilerde daha yüksek bulunup, anlamlı fark tespit edilmemiştir ($p>0,05$).

Babasının meslek durumuna göre EEÖ ve DSÖ puan ortalamaları babası emekli olan öğrencilerde en yüksek bulunurken, babası çalışan öğrencilerin MÖ puan ortalamaları diğer öğrencilerden daha yüksek bulunmuştur. EEÖ, MÖ ve DSÖ puan ortalamaları arasında anlamlı fark bulunmamıştır ($p>0,05$).

Tablo 3. Öğrencilerin aile özelliklerine göre empatik eğilim, merhamet ve duyarlı sevgi ölçeği puan ortalamalarının karşılaştırılması.

Değişkenler	Ölçekler		
	Empatik Eğilim Ölçeği	Merhamet Ölçeği	Duyarlı Sevgi Ölçeği
	$\bar{X} \pm ss$	$\bar{X} \pm ss$	$\bar{X} \pm ss$
Ailenin birliktelik durumu			
Ayrı evlerde evli veya boşanmış (n=28)	65,8761±6,80	71,5000±5,27	100,2857±20,84
Aynı evlerde evli veya boşanmış (n=255)	66,2196±6,60	71,8314±7,08	100,8627±19,45
Testler	t= -0,756 F= 0,025 p= 0,875	t= -1,044 F= 1,900 p= 0,169	t= 1,410 F= 0,013 p= 0,908

Tablo 3. Öğrencilerin aile özelliklerine göre empatik eğilim, merhamet ve duyarlı sevgi ölçeği puan ortalamalarının karşılaştırılması. (Devam)

Değişkenler	Ölçekler		
	Empatik Eğilim Ölçeği	Merhamet Ölçeği	Duyarlı Sevgi Ölçeği
	$\bar{X} \pm ss$	$\bar{X} \pm ss$	$\bar{X} \pm ss$
Aile tipi			
Çekirdek aile (n=232)	66,3233±6,05	71,7586±6,74	100,6724±19,94
Geniş aile (n=51)	65,5490±8,74	71,9804±7,72	101,4118±17,88
Testler	t= 0,757 F= 8,298 p= 0,004*	t= -0,207 F= 0,072 p= 0,788	t= -0,244 F= 0,570 p= 0,451
Aile içi önemli kararlarda görüşünün alınması durumu			
Hiçbir zaman (n=24)	65,7583±9,06	73,1667±9,74	97,2917±18,33
Ara sıra (n=74)	67,4730±7,11	73,8919±8,16	99,0676±18,84
Her zaman (n=185)	68,2378±7,93	73,3514±8,69	101,0270±19,11
Testler	F= 1,208 p= 0,300	F= 0,120 p= 0,887	F= 0,589 p= 0,556

Ailenin birliktelik durumuna göre; ailesi aynı evlerde yaşayan (evli veya boşanmış) öğrencilerin EEÖ, MÖ ve DSÖ puan ortalamaları, ailesi ayrı evlerde yaşayan (evli veya boşanmış) öğrencilerin puan ortalamalarından daha yüksek bulunmuştur (Tablo 3). EEÖ, MÖ ve DSÖ puan ortalamaları arasında ailesinin birliktelik durumuna anlamlı bir fark bulunmamıştır ($p>0,05$).

Çekirdek aile tipine sahip öğrencilerin EEÖ puan ortalamaları, geniş aile tipine sahip öğrencilerin puan ortalamalarından daha yüksek bulunmuştur ve puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark bulunmaktadır ($p<0,05$).

Geniş aile tipine sahip öğrencilerin MÖ ve DSÖ puan ortalamaları, çekirdek aile tipine sahip öğrencilerin puan ortalamalarından daha yüksek bulunmuştur. Puan ortalamaları anlamlı bir fark tespit edilmemiştir ($p>0,05$).

Aile içi önemli kararlarda her zaman görüşü alınan öğrencilerin EEÖ ve DSÖ puan ortalamaları en yüksek iken, ara sıra görüşünün alındığını ifade eden öğrencilerin MÖ puan ortalamaları en yüksek bulunmuştur. Öğrencilerin EEÖ, MÖ ve DSÖ puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır ($p>0,05$).

Tablo 4. Öğrencilerin hemşirelik mesleğini tercih etme sebepleri ve akademik başarılarını değerlendirme durumlarına göre empatik eğilim, merhamet ve duyarlı sevgi ölçeği puan ortalamalarının karşılaştırılması.

Değişkenler	Ölçekler		
	Empatik Eğilim Ölçeği	Merhamet Ölçeği	Duyarlı Sevgi Ölçeği
	$\bar{X} \pm ss$	$\bar{X} \pm ss$	$\bar{X} \pm ss$
Hemşirelik mesleğini tercih etme sebebi			
Puanı tuttuğu için (n=45)	64,1333±6,08	71,3333±8,03	97,33±18,92
Aile isteği (n=53)	65,5472±7,31	72,5849±6,84	104,1321±19,74
İş bulma imkanı (n=72)	66,8194±6,70	72,2083±7,66	97,8194±16,74
Mesleği kendine uygun bulması (n=113)	71,0000±8,25	75,5575±9,76	101,0088±19,74
Testler	F= 12,830 p= 0,000*	F= 3,947 p= 0,009*	F= 1,560 p= 0,199
Akademik ortalamasını değerlendirmesi			
Kötü (n=17)	63,5294±8,31	73,2353±6,45	100,8235±17,32
Orta (n=154)	67,6753±7,80	73,3312±8,90	100,1948±18,19
İyi (n=112)	68,6786±7,65	73,7143±8,58	100,1071±20,31
Testler	F= 3,298 p= 0,038*	F= 0,071 p= 0,932	F= 0,010 p= 0,990

Tablo 4'e göre hemşirelik mesleğini tercih etme sebebine göre ölçeklerin puan ortalamaları karşılaştırıldığında, hemşirelik mesleğini puanı tuttuğu için tercih eden öğrencilerin EEÖ puan ortalamaları en yüksek bulunmuş olup, puan ortalamaları arasında anlamlı fark bulunmaktadır ($p<0,05$). Hemşirelik mesleğini aile isteği sebebiyle tercih eden öğrencilerin MÖ ve DSÖ puan ortalamalarının diğer sebeplerle tercih edenlerden daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Öğrencilerin MÖ puan ortalamaları arasında anlamlı fark bulunurken ($p<0,05$), DSÖ puan ortalamaları arasında anlamlı fark tespit edilmemiştir ($p>0,05$).

Akademik başarısını iyi olarak değerlendiren öğrencilerin EEÖ puan ortalamaları en yüksek iken, puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark tespit edilmiştir ($p<0,05$). Akademik başarısını iyi olarak değerlendiren öğrencilerin MÖ puan ortalamaları en yüksek bulunurken, kötü olarak değerlendiren öğrencilerin DSÖ puan ortalamaları en yüksek bulunmuştur. Öğrencilerin MÖ ve DSÖ puan ortalamaları arasında anlamlı fark yoktur ($p>0,05$).

Tablo 5. Öğrencilerin kişilerarası ve hastalarla olan ilişki özelliklerine göre empatik eğilim, merhamet ve duyarlı sevgi ölçeği puan ortalamalarının karşılaştırılması.

Değişkenler	Ölçekler		
	Empatik Eğilim Ölçeği	Merhamet Ölçeği	Duyarlı Sevgi Ölçeği
	$\bar{X} \pm ss$	$\bar{X} \pm ss$	$\bar{X} \pm ss$
Kişilerarası ilişkilerinden memnuniyet durumu			
Memnun değil (n=110)	65,3818±7,57	72,5182±7,21	98,5636±21,01
Memnun (n=173)	66,6936±5,87	71,3410±6,71	102,2312±18,49
Testler	t= -1,632 F= 2,047 p= 0,154	t= 1,397 F= 0,157 p= 0,692	t= -1,541 F= 1,722 p= 0,191
Kişilerarası ilişkilerinde güçlük yaşama durumu			
Her zaman yaşarım (n=29)	66,5172±8,06	76,5172±8,50	93,8966±19,40
Ara sıra yaşarım (n=106)	68,0189±8,13	73,6321±8,41	100,0660±18,24
Hiç yaşamam (n=148)	67,9392±7,60	82,7703±8,72	101,5270±18,95
Testler	F= 0,450 p= 0,638	F= 2,338 p= 0,098	F= 1,983 p= 0,040*
Hastalarla olan ilişkilerde güçlük yaşama durumu			
Her zaman yaşarım (n=20)	64,7500±9,86	72,8895±8,39	89,9500±19,88
Ara sıra yaşarım (n=73)	68,3973±8,76	73,7260±9,10	99,7394±18,40
Hiç yaşamam (n=190)	67,9263±7,17	78,1500±7,91	101,4526±18,82
Testler	F= 1,759 p= 0,174	F= 3,467 p= 0,033*	F= 3,419 p= 0,034*
Kendini ifade etme durumu			
İfade edemem (n=55)	64,3818±7,51	71,7149±7,02	96,1636±17,69
İfade ederim (n=228)	66,6184±6,31	72,1455±6,51	101,9254±19,85
Testler	t= -2,269 F= 1,184 p= 0,277	t= 0,413 F= 0,627 p= 0,429	t= 0,405 F= 0,694 p= 0,405

Tablo 5 incelendiğinde, öğrencilerin EEÖ, MÖ ve DSÖ puan ortalamaları kişilerarası ilişkilerinden memnun olan öğrencilerde, memnun olmayan öğrencilerin puan ortalamalarına göre daha yüksek bulunmuştur ve EEÖ, MÖ, DSÖ puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır ($p>0,05$).

Kişilerarası ilişkilerinde ara sıra güçlük yaşayan öğrencilerin EEÖ puan ortalamaları en yüksek iken, puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark tespit edilmiştir ($p>0,05$). Kişilerarası ilişkilerinde hiç güçlük yaşamayan öğrencilerin MÖ puan ortalamaları en yüksek bulunmuş olup, puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark bulunmamakla birlikte ($p>0,05$), hiç güçlük yaşamadığını belirten öğrencilerin DSÖ puan ortalamaları diğerlerinden daha yüksek bulunmuştur ve öğrencilerin DSÖ puan ortalamaları arasında anlamlı fark tespit edilmiştir ($p<0,05$).

Hastalarla olan ilişkilerinde ara sıra güçlük yaşayan öğrencilerin EEÖ puan ortalamaları en yüksek bulunmuş, puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır ($p>0,05$). Hastalarla olan ilişkilerinde hiçbir zaman güçlük yaşamayan öğrencilerin ise MÖ ve DSÖ puan ortalamalarının daha yüksek olduğu tespit edilmiş ve puan ortalamaları arasında anlamlı fark bulunmuştur ($p<0,05$).

Öğrencilerden kendini ifade edebildiğini belirtenlerin EEÖ, MÖ ve DSÖ puan ortalamaları, ifade edemediğini belirten öğrencilerin puan ortalamalarından daha yüksek bulunmuştur. Kendini ifade etme durumuna göre öğrencilerin EEÖ, MÖ ve DSÖ puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark tespit edilmemiştir ($p>0,05$).

Tablo 6. Empatik eğilim, merhamet, duyarlı sevgi ölçekleri arasındaki ilişki.

Ölçekler		Empatik Eğilim	Merhamet	Duyarlı Sevgi
Empatik Eğilim	r	-	0,510**	0,285**
	p	-	0,000	0,000
Merhamet	r	0,510**	-	0,117*
	p	0,000	-	0,049
Duyarlı Sevgi	r	0,285**	0,117*	-
	p	0,000	0,049	-

**Korelasyon 0,01 düzeyinde anlamlıdır. * Korelasyon 0,05 düzeyinde anlamlıdır.

Tablo 6'ya göre öğrencilerin empatik eğilim düzeyleri ile merhamet düzeyleri arasında orta düzeyde pozitif korelasyon bulunurken, empatik eğilim düzeyleri ile duyarlı sevgi arasında zayıf pozitif korelasyon bulunup, merhamet düzeyleri ve duyarlı sevgi düzeyleri arasında çok zayıf düzeyde pozitif korelasyon tespit edilmiştir.

5. TARTIŞMA

Bu bölümde, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi'nde hemşirelik lisans bölümünde okuyan ve araştırmaya katılan 283 öğrencinin empatik eğilim, merhamet ve duyarlı sevgi düzeyleri ve bunlarla ilişkili faktörler literatür bilgileri doğrultusunda tartışılmıştır.

5.1. Hemşirelik Öğrencilerinin Empatik Eğilim Düzeyleri ile İlişkili Faktörler ve Literatür Bilgileri Doğrultusunda Tartışılması

Araştırmamızda, öğrencilerin EEÖ puan ortalaması 67.82 ± 7.83 dür. Öğrencilerin empatik eğilim düzeyleri ortalamanın üzerinde bir seviyededir. Tutuk ve ark. (2002)'nin hemşirelik öğrencileriyle yaptığı çalışmada, öğrencilerin empatik eğilim ortalama puanı 69.55 olarak bulunmuştur. Öz'ün hemşirelik son sınıf öğrencileriyle aynı ölçekle yaptığı çalışmada öğrencilerin empatik eğilim ortalama puanı 70.25 olarak empatik eğilim puan ortalaması 68.45 ± 6.81 , Arpacı ve Özmen'in çalışmasında 69.94 ± 8.44 Özcan'ın hemşirelerle yaptığı çalışmasında 65.95 ± 10.66 olarak belirlenmiştir (Öz, 1998; Özcan, 2012; Karaca ve diğerleri, 2013; Arpacı ve Özmen, 2014). Araştırmamızda bulduğumuz EEÖ puan ortalaması literatürle benzerdir.

Öğrencilerin EEÖ puan ortalamaları 1. Sınıf öğrencilerinde anlamlı düzeyde en yüksek, 2. Sınıflarda en düşüktür. Benzer şekilde, Yurttaş ve Aras (2020)'in Erzurum Atatürk Üniversitesi'nde hemşirelik öğrencileriyle yaptığı çalışmada da benzer şekilde 1. Sınıf öğrencilerinin empatik eğilim ölçeği puan ortalamaları en yüksek bulunurken, en düşük puan ortalaması ise 2. Sınıf öğrencilerine aittir fakat çalışmamızdan farklı olarak sonuçlar anlamlı düzeyde değildir (Yurttaş ve Aras, 2020). Özdelikara ve Babur (2020)'un Samsun Ondokuz Mayıs Üniversitesi'nde yaptığı çalışmada 1. Sınıf öğrencilerde empatik eğilim ölçeği puan ortalamaları en yüksek ve 3. sınıf öğrencilerinin puan ortalamaları en düşük olduğu sonuçları alınmıştır (Özdelikara ve Babur, 2020). Her üç araştırmada da 1. Sınıfta eğitim gören öğrencilerin lisans eğitimi hayatına yeni başladığı için daha hevesli olması, bu durumun öğrencileri çevreye ve klinikte hastalara karşı daha tolerans ve empatik anlayışa sahip olmasına sebep olabileceği söylenebilir. 2. ve 3. Sınıftayken akademik anlamda not ortalaması

baskısının artması ve ders programının en yoğun olduğu yıllar olmasına bağlı olarak tahammül seviyelerinin düşmesinin empatik anlayışlarının azalmasına sebep olabileceği düşünülebilir.

Günel ve Avcı (2021)'nın İstanbul Medipol Üniversitesi'nde hemşirelik öğrencileriyle yaptığı çalışmada ise buna zıt şekilde, sınıf düzeyi ilerledikçe empatik eğilimlerinin istatistiksel olarak anlamlı düzeyde arttığı, puan ortalamalarının 4. Sınıflarda en yüksek iken 1. Sınıf öğrencilerinde en düşük olduğu görülmüştür. Bu durum, öğrencilerin klinik deneyimlerindeki artışa ve son sınıfa gelinmesiyle birlikte olgunluk seviyesinin artmasına bağlı olabileceği söylenebilmektedir (Günel ve Avcı, 2021).

Kız öğrencilerin empatik eğilim düzeyleri erkek öğrencilerden anlamlı düzeyde daha yüksektir. Çalışmamıza paralel olarak, Petrucci ve diğerlerinin İtalya L'Aquila Üniversitesi'nde hemşirelik ve diğer sağlık bilimleri bölümü öğrencileriyle yaptığı araştırmada kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre empati düzeyleri anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur (Petrucci ve diğerleri, 2016). Üstündağ ve arkadaşlarının İstanbul Bilgi Üniversitesi'nde yaptığı araştırmada kız öğrencilerin empatik eğilimleri erkek öğrencilere göre anlamlı olarak daha yüksek bulunmuştur (Üstündağ ve diğerleri, 2018). Ergün ve arkadaşlarının Balıkesir Üniversitesi'nde hemşirelik öğrencileriyle yaptığı çalışmada da aynı şekilde kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre empatik eğilimlerinin anlamlı düzeyde yüksek olduğu bulunmuştur (Ergün ve diğerleri, 2019). Kadınların iletişim yetenekleri ile duygusal zekâlarının erkeklerden daha iyi olduğu ve şefkat ve acıma hissi gibi duygularının daha belirgin olduğu ve toplumsal olarak üstlendikleri rollerin empatik eğilimlerini arttırdığı belirtilmiştir (Dizer ve İyigün, 2009). Bu durumun çalışmalardan çıkan benzer sonuçları açıkladığı söylenebilir.

Araştırmamızda, en uzun süre yaşanan yere göre öğrencilerin empatik eğilimleri en yüksek ilçede yaşayan öğrencilerde bulunurken, en düşük ilde yaşayan öğrencilerde bulunmakla birlikte anlamlı düzeyde değildir. Mete ve Gerçek (2005)'in Dokuz Eylül Üniversitesi hemşirelik bölümünde eğitim gören öğrencilerle yaptığı çalışmada en uzun süre yaşanan yere göre öğrencilerin empatik eğilim düzeylerinde anlamlı bir farklılık olmadığı bulunmuştur (Mete ve Gerçek, 2005). Günay Molu ve arkadaşlarının Konya Necmettin Erbakan Üniversitesi hemşirelik öğrencileriyle yaptığı çalışmada da en uzun süre yaşanan yere göre öğrencilerin empatik eğilimleri arasında anlamlı farklılık tespit edilmemiştir (Günay Molu ve diğerleri, 2019). Ergün ve arkadaşlarının (2019) Balıkesir Üniversitesi'nde hemşirelik öğrencileriyle yaptığı çalışmada ise çalışmamızdan farklı olarak en uzun süre ilde

yaşayan öğrencilerin empatik eğilim puanları anlamlı düzeyde daha yüksekken, en uzun süre köyde yaşayan öğrencilerin empatik eğilimleri anlamlı düzeyde en düşük bulunmuştur (Ergün ve diğerleri, 2019). Sonuçların farklılıkları düşünüldüğünde, yaşanan yerin öğrencilerin empatik eğilimlerini majör olarak etkileyen bir faktör olmadığı, öğrencilerin duygusal zeka gelişimlerinin ve karakter özelliklerinin farklı olmasına bağlı olabileceği belirtilebilir.

Hiç kardeşi olmayan öğrencilerin empatik eğilimlerinin en yüksek, 3 ve üzeri kardeşi olan öğrenciler ise en düşük empatik eğilime sahiptir. Bunun sebebi olarak ailedeki çocuk sayısı arttıkça, rekabet ortamının da arttığı ve maddi-manevi bazı durumların veya stresörlerin devreye girmesiyle empatik eğilimlerinin etkilenebileceği belirtilmiştir (Arpacı ve Özmen, 2014). Çalışmamızdan farklı olarak Günel ve Avcı (2021)'nin 2017-2018 yıllarında İstanbul Medipol Üniversitesi hemşirelik bölümünde okuyan öğrencilerle yaptığı çalışmada kardeşi olan öğrencilerin empatik eğilimleri, hiç kardeşi olmayan öğrencilerin empatik eğilimlerinden daha yüksek bulunup anlamlı düzeyde değildir (Günel ve Avcı, 2021). Sonuçların farklılık göstermesinde öğrencilerin yaşadığı aile ortamının ve aile içi tutumlarının farklı olmasına bağlı olarak, ebeveynleri empatik anlayışa sahip olan öğrencilerle, olmayan öğrencilerin empatik eğilimlerine etki edeceği düşünülebilir.

Lise mezunu öğrencilerin empatik eğilimleri en yüksek, anadolu liselerinden mezun olan öğrencilerin empatik eğilimleri en düşüktür. Özdelikara ve Babur (2020)'un Samsun Ondokuz Mayıs Üniversitesi'nde 274 öğrenciyle yaptığı çalışmada öğrencilerin mezun olduğu liselere göre empatik eğilimleri arasında anlamlı düzeyde bir fark bulunmamıştır (Özdelikara ve Babur, 2020). Yurttaş ve Aras (2020)'ın Erzurum Atatürk Üniversitesi'nde hemşirelik öğrencileriyle yaptığı çalışmada benzer şekilde öğrencilerin mezun olduğu liselere göre empatik eğilimleri arasında anlamlı düzeyde bir fark bulunmamıştır (Yurttaş ve Aras, 2020). Farklı araştırmalardan benzer sonuçlar alındığı düşünüldüğünde, hemşirelik lisans öğrencilerinin empatik eğilimlerinin mezun oldukları liseye göre önemli ölçüde farklılık göstermemesinin öğrencilerin duyarlılık seviyelerinin ve iletişim becerilerinin farklılık göstermesine bağlı olabileceği söylenebilir.

Araştırmamıza katılan öğrencilerin ailelerinin sosyoekonomik durumu geliri giderden az olan öğrenciler empatik eğilimleri en yüksek iken, geliri giderden fazla olan öğrencilerde en düşük olduğu görülmektedir. Günaydın ve Ünsal Barlas (2015)'in Ordu Üniversitesi hemşirelik öğrencileriyle yaptığı çalışmada öğrencilerin empatik eğilimleri ailelerinin geliri giderden fazla olan öğrencilerin en yüksek iken, geliri giderden az olan öğrencilerin empatik eğilimleri anlamlı düzeyde en düşüktür. Buna paralel olarak Yurttaş ve Aras (2020)'ın

Erzurum Atatürk Üniversitesi'nde hemşirelik öğrencileriyle yaptığı çalışmada da ailesinin geliri giderinden fazla olan öğrencilerin empatik eğilimleri anlamlı düzeyde en yüksek, geliri giderden az olan öğrencilerin empatik eğilimleri en düşüktür. Gelir durumunun artması bireylerde maddi açıdan daha az düzeyde stres yaşamaları, kendine olan güvenlerinin artması ile bireylerle daha kolay iletişim kurmalarında etki gösterebilmektedir (Yurttaş ve Aras, 2020).

Herhangi bir kronik hastalığı olan öğrencilerin empatik eğilimleri, hastalığı olmayan öğrencilere göre daha yüksektir. Yurttaş ve Aras (2020)'ın Erzurum Atatürk Üniversitesi'nde hemşirelik öğrencileriyle yaptığı çalışmada çalışmamıza zıt olarak kronik bir hastalığı olmayan öğrencilerin empatik eğilimleri, hastalığı olan öğrencilerden daha yüksek bulunmakla beraber anlamlı düzeyde değildir (Yurttaş ve Aras, 2020). Bulguların birbirine paralel olmaması kronik bir hastalığa sahip öğrencilerin hastalıkla baş etme gücüne bağlı olarak iletişim yeteneğini etkileyebileceği düşünülebilir.

Anne ve babalarının eğitim düzeyi ilkökul veya ortaokul olan öğrencilerin empatik eğilimleri en yüksek iken, anne ve babaları yüksekokul mezunu olan öğrencilerin empatik eğilimleri en düşüktür. Karaaslan ve Özgür'ün Ege Üniversitesi'nde yaptığı araştırmada hemşirelik öğrencilerinin anne ve babalarının eğitim düzeylerine göre empatik eğilimleri arasında anlamlı düzeyde bir fark olmadığı görülmüştür (Karaaslan ve Özgür, 1999). Benzer şekilde Karaca ve diğerlerinin Düzce Üniversitesi'nde hemşirelik öğrencileriyle yaptığı çalışmada öğrencilerin anne ve babalarının eğitim düzeylerine göre empatik eğilimleri arasında anlamlı düzeyde bir fark olmadığı bulunmuştur (Karaca ve diğerleri, 2013). Ergün ve arkadaşlarının Balıkesir Üniversitesi'nde hemşirelik öğrencileriyle yaptığı çalışmada ise anne babaları yüksekokul mezunu olan öğrencilerin empatik eğilimleri anlamlı düzeyde en yüksek bulunurken, anne babası okuryazar olmayan öğrencilerin empatik eğilimleri anlamlı düzeyde en düşüktür (Ergün ve diğerleri, 2019). Annesi çalışan öğrencilerin empatik eğilimleri, annesi ev hanımı olan öğrencilerin empatik eğilimlerinden daha yüksektir. Günay Molu ve arkadaşlarının Konya Necmettin Erbakan Üniversitesi hemşirelik öğrencileriyle yaptığı çalışmada da anlamlı düzeyde bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir. (Günay Molu ve diğerleri, 2021). Araştırmamızın sonucu ve diğer araştırma sonuçları birbirlerinden farklılık göstermektedir. Öğrencilerin empatik eğilimlerindeki bu farkın anne babalarının eğitim durumu veya mesleklerinden bağımsız olarak, duygusal zeka düzeylerinin etkili olabileceği düşünülebilir.

Öğrencilerden babasının emekli olduğunu ifade edenlerin empatik eğilimleri en yüksek, babası çalışmayan öğrencilerin empatik eğilimleri en düşüktür. Günaydın ve Ünsal Barlas (2015)'in Ordu Üniversitesi hemşirelik öğrencileriyle yaptığı çalışmada öğrencilerin empatik eğilimleri babası memur olarak çalışan öğrencilerde en yüksek bulunurken, babası çiftçi olarak çalışan öğrencilerde en düşük bulunmuştur ve anlamlı düzeydedir (Günaydın ve Ünsal Barlas, 2015). Genel olarak mesleğe başlayana kadar kendi geliri olmayan öğrencilerin, babalarının her ay düzenli bir geliri olmasının ve geçim kaygısı yaşamamanın aile içindeki huzur ortamını arttırması ve buna bağlı olarak maddi konulardan duygusal olarak etkilenmeyen öğrencilerin çevreye duyarlılıklarının ve anlayışlı olma seviyelerini arttırabileceği söylenebilir.

Ailesi aynı evlerde yaşayan (evli veya boşanmış) öğrencilerin empatik eğilimleri, ailesi ayrı evlerde yaşayan (evli veya boşanmış) öğrencilerin empatik eğilimlerinden daha yüksektir. Turan ve arkadaşlarının İstanbul Üniversitesi Florence Nightingale Hemşirelik Fakültesi'nde yaptığı çalışmada ailesi aynı evde yaşayan öğrencilerin empatik eğilim seviyeleri, ailesi parçalanmış veya ayrı yerlerde yaşayan öğrencilerin empatik eğilim seviyelerinden daha yüksek olmakla birlikte anlamlı düzeyde değildir (Turan ve diğerleri, 2019). Çalışmamızın sonucu literatürle paralellik göstermektedir. Bu benzer sonuçlar, anne babaların bireylerin yetişmesinde, özgün bir kişilik kazanmasında ve psikososyal açıdan topluma uyumunun sağlanmasında en önemli etkiye sahip olduğunu, anne babası bir arada yaşayan bireylerin, hem anneden hem de babadan edicecekleri kazanımla diğer insanlarla daha ilgili, anlayışlı, empatik eğilimi daha yüksek bireyler olacağını açıklamaktadır. (Bilecik, 2017; Özmen, 2019).

Araştırmamıza katılan öğrencilerin empatik eğilimleri çekirdek aileye sahip olanlarda, geniş aileye sahip olan öğrencilere göre anlamlı düzeyde daha yüksektir. Çalışmamıza benzer olarak Arpacı ve Özmen'in Manisa Celal Bayar Üniversitesi'nde hemşirelik öğrencileriyle yaptığı çalışmada çekirdek aileye sahip olan öğrencilerin empatik eğilim puanları, geniş aileye sahip olan öğrencilere göre yüksek olup, anlamlı düzeyde değildir (Arpacı ve Özmen, 2014). Sabancıoğulları ve arkadaşlarının Cumhuriyet Üniversitesi'nde hemşirelik öğrencileriyle yaptığı çalışmada da anlamlı düzeyde olmamakla birlikte benzer sonuçlar bulunmuştur (Sabancıoğulları ve diğerleri, 2017). Bu sonucun, çekirdek aileye sahip olanların, geniş aileye sahip olanlara göre ebeveynleriyle daha fazla iletişim içinde olmaları ve daha fazla paylaşımda bulunmaları ile açıklanabileceği düşünülmektedir. (Arpacı ve Özmen, 2014).

Aile içi alınan önemli kararlarda her zaman görüşü alınan öğrencilerin empatik eğilimleri en yüksek iken, hiçbir zaman görüşü alınmayan öğrencilerin puan ortalamaları en düşüktür. Üstündağ ve arkadaşlarının İstanbul Bilgi Üniversitesi'nde yaptığı araştırmada aile içi önemli kararlarda görüşü alınıp desteklenen öğrencilerin empatik eğilimleri, görüşü alınmayan otoriter bir aile tutumuna sahip öğrencilerden empatik eğilim puanları daha yüksek bulunmuştur fakat anlamlı düzeyde değildir (Üstündağ ve diğerleri, 2018). Çalışmamızın sonucu literatürle uyumludur. Bu sonuçların, aile için alınan önemli kararlarda görüşleri alınan çocukların benlik saygılarının yüksek olmasına, böylece çocukluktan yetişkinliğe geçtiklerinde kendi içsel sorunlarıyla baş edebilecek özsaygı ve özgüvene sahip oldukları için, başkalarına gösterebilecek sabır ve anlayışa sahip olacakları dolayısıyla empatiye yatkın olacakları söylenebilir.

Hemşirelik mesleğini kendisine uygun bulduğu için isteyerek tercih edenlerin empatik eğilimleri anlamlı düzeyde en yüksek, aile isteği sebebiyle tercih eden öğrencilerin en düşüktür. Öztürk'ün Bartın Üniversitesi'nde hemşirelik öğrencileriyle yaptığı çalışmada hemşirelik mesleğini isteyerek seçen öğrencilerin empatik eğilim puanları ile seçmeye öğrencilerin puanları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır (Öztürk, 2021). Arpacı ve Özmen'in Manisa Celal Bayar Üniversitesi'nde hemşirelik öğrencileriyle yaptığı çalışmada mesleği isteyerek tercih edenlerin empatik eğilimleri anlamlı düzeyde diğer sebeplere göre en yüksektir. Ergün ve arkadaşlarının Balıkesir Üniversitesi'nde hemşirelik öğrencileriyle yaptığı çalışmada da anlamlı düzeyde mesleği isteyerek seçen öğrencilerin empatik eğilimleri yüksek bulunmuştur (Ergün ve diğerleri, 2019). Bu benzer sonuçlar, mesleklerinde empatinin önemini anlayan, mesleki gelişime açık ve mesleğini isteyerek seçen hemşirelik öğrencilerinin empatik eğilimlerinin daha yüksek olduğunu göstermektedir. (Ergün ve diğerleri, 2019).

Akademik başarısını iyi olarak gören öğrencilerin empatik eğilimleri, kötü olarak gören öğrencilerden anlamlı düzeyde daha yüksektir. Arifoğlu ve Razi (2011)'nın Kıbrıs Yakın Doğu Üniversitesi hemşirelik birinci sınıf öğrencileriyle yaptığı çalışmada ve Günaydın ve Ünsal Barlas (2015)'in Ordu Üniversitesi hemşirelik öğrencileriyle yaptığı çalışmada öğrencilerin akademik başarı ortalamasıyla empatik eğilimleri arasında anlamlı düzeyde bir fark bulunmamıştır (Arifoğlu ve Razi, 2011; Günaydın ve Ünsal Barlas, 2015). Sonuçlar düşünüldüğünde, öğrencilerin akademik başarılarının empatik eğilimlerini majör olarak etkileyen bir faktör olmadığı belirtilebilir.

Kişilerarası ilişkilerinden memnun olduğunu ifade eden öğrencilerin empatik eğilimleri, anlamlı olmayan düzeyde ilişkilerinden memnun olmadığını ifade edenlerden fazla

bulunmuştur. Tutuk ve arkadaşlarının Sivas Cumhuriyet Üniversitesi'nde yaptıkları çalışmada da çalışmamıza benzer olarak günlük yaşamda kişilerarası ilişkilerinde güçlükle yaşadıklarını bildirenlerin empatik eğilim ortalama puanları anlamlı düzeyde daha düşük bulunmuştur (Tutuk ve diğerleri, 2002). Çalışmalardaki bu pozitif ilişkinin, hemşirelik mesleğinin kişilerarası iletişim becerilerinin aktif olarak kullanıldığı mesleklerden olması, hemşirenin bireyi anlaması, problem çözmesi, kaliteli bakım sunması ve bireye yardım etmesi için gerekli olan iletişim becerilerinin hemşirelerin sahip olması gerekliliğinden kaynaklandığı düşünülmektedir (Günay Molu ve diğerleri, 2019).

Klinikte hastalarla olan ilişkilerinden memnun olan öğrencilerin empatik eğilimleri memnun olmayanlara göre daha yüksektir. Tutuk ve arkadaşlarının Sivas Cumhuriyet Üniversitesi'nde yaptıkları çalışmada hastalarla olan ilişkilerinde güçlükle yaşama sıklığı ile empatik eğilimleri arasında negatif yönde bir ilişki bulunurken, Arpacı ve Özmen'in Manisa Celal Bayar Üniversitesi'ndeki çalışmalarında da klinik uygulamaları sırasında hasta ile ilişkide güçlükle yaşadığını belirten öğrencilerin empatik eğilim ortalama puanı anlamlı düzeyde daha düşük bulunmuştur (Tutuk ve diğerleri, 2002; Arpacı ve Özmen, 2013). Araştırmamızın sonucu literatürle paralellik göstermektedir. Öğrencilerin klinik uygulamalara çıkarak hastalarla terapötik iletişim kurma temellerini atmaya başlamasının, onların hastalarla ilişki kurmada başarılı olmaları ile empatik eğilim düzeyleri arasındaki pozitif ilişkiyi açıkladığı söylenebilir.

Empatik eğilim düzeyleri, kendini iyi ifade edebildiğini düşünen öğrencilerde, ifade edemediğini söyleyen öğrencilere göre daha yüksektir. Bu sonucun, bireylerin yalnızca kendini başkalarına doğru ve eksiksiz ifade edebildiği, sözcükleri, ses tonunu ve bedenini doğru kullandığı zaman, karşısındaki kişinin anlatılmak isteneni doğru bir şekilde algılayıp ona göre tepki verebileceği, bu sayede oluşan etkin iletişimin de empati kurmaya zemin hazırlaması ile açıklanabileceği belirtilmiştir (Alparslan ve Çetinkaya, 2011).

5.2. Hemşirelik Öğrencilerinin Merhamet Düzeyleri ile İlişkili Faktörler ve Literatür Bilgileri Doğrultusunda Tartışılması

Öğrencilerin merhamet ölçeği puan ortalaması 73.47 ± 8.62 dir. Öğrencilerin merhamet düzeyleri ortalama bir seviyededir. Gündüzoğlu ve arkadaşlarının çalışmasında 98.64 ± 10.80 , Tatum'un çalışmasında 95.46 ± 14.42 , Özdelikara ve Babur'un araştırmasında 72.79 ± 10.02 ,

Demirel ve Utli'nin araştırmasında ise $95,62 \pm 16,72$, Pakiş Çetin ve Çevik'in araştırmasında ise $97,82 \pm 11,90$ olarak ölçölmüştür (Tatum, 2012; Gündüzoğlu ve diğerleri 2019; Özdelikara ve Babur, 2020; Pakiş Çetin ve Çevik, 2021; Demirel ve Utli, 2021). Araştırmamızda bulunduğumuz MÖ puan ortalaması literatürle benzerlik göstermektedir.

Merhamet düzeyleri 1. Sınıf öğrencilerinde anlamlı düzeyde en yüksek, 3. Sınıf öğrencilerinde en düşüktür. Literatürdeki çalışma sonuçlarının bu kategoride genellikle birbirlerinden farklılık gösterdiği görölmektedir. Örneğin; Çingöl ve arkadaşlarının Bolu Abant İzzet Baysal üniversitesinde 494 hemşirelik öğrencisiyle yaptığı çalışmada merhamet düzeyleri en yüksek 2. Sınıflarda ölçölürken, en düşük 4. Sınıflarda ölçölmüş olup anlamlı düzeyde değildir (Çingöl ve diğerleri, 2018). Alquwez ve arkadaşlarının Suudi Arabistan'da The Institutional Review Board of Majmaah University'de 961 hemşirelik öğrencisiyle yaptığı çalışmada son sınıf öğrencilerinin diğer sınıflara göre merhamet ölçeği puanları daha yüksek bulunup anlamlı bir fark bulunmamıştır. Bu sonuçlar, hemşirelik öğrencilerinin temel hemşirelik derslerinde teorik olarak öğrenmeleri ve hastalara bakım sağlama konusundaki gerçek deneyimleri sonucunda hemşirelik eğitim basamaklarını tırmanırken bilgi, beceri ve tutumlarının ilerlemesi ile açıklanabilir (Alquwez ve diğerleri, 2021). Çalışmamızdaki sonuçlar içinse; öğrencilerin son sınıfa kadar ve öncesinde aldıkları iletişim içerikli derslerin öğrencilerin merhametli bir yaklaşım edinmesinde etkili olmuş olabileceği söylenebilir.

Araştırmamızda erkek öğrencilerin merhamet düzeyleri anlamlı düzeyde kadın öğrencilerden yüksektir. Gündüzoğlu ve arkadaşlarının Ege Üniversitesi ve Katip Çelebi Üniversite'sinde yaptığı 518 öğrenciyle yaptıkları çalışmalarda ve Çingöl ve arkadaşlarının Bolu Abant İzzet Baysal üniversitesinde 494 hemşirelik öğrencisiyle yaptıkları çalışmada cinsiyet değişkenine göre kadınların merhamet düzeylerinin erkeklerden daha yüksek olduğu bulunmuştur. (Çingöl ve diğerleri, 2018; Gündüzoğlu ve diğerleri, 2019). Tatum'un Amerika Baylor Üniversitesi'nde 444 psikoloji öğrencisiyle yaptığı çalışmada diğerilerine benzer şekilde kadınların merhamet ölçeği puan ortalamalarının erkeklere oranla anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu tespit edilmiştir (Tatum, 2012). Bu sonuçlar kadınların daha duygusal, anaç, şefkatli, başkalarının sorunlarına karşı daha duyarlı ve empati düzeylerinin daha yüksek olması ile açıklanmaktadır (Gündüzoğlu ve diğerleri, 2019). Çalışmamızdan bulunan literatürden farklı sonuçlar ise çalışmaya katılan erkek öğrencilerin karakter farklılıklarıyla ilişkilendirilebilir.

Öğrencilerden en uzun süre köyde yaşamış olanların merhamet düzeyleri birinci sırada yer alırken, ilde yaşamış olanlar son sırada yer almaktadır. İşgör'ün Erzican Üniversitesi'nde

okuyan 264 öğrenciyle yaptığı çalışmada ise öğrencilerin merhamet düzeylerinin en uzun süre yaşanan yer değişkenine göre değişmediği saptanmıştır (İşgör, 2017a). Seven ve arkadaşlarının 46 intörn hemşirelik öğrencisiyle Sakarya Üniversitesi'nde yaptığı çalışmada en uzun sürede ilde yaşamış öğrencilerin, köyde yaşayanlara göre anlamlı düzeyde daha merhametli olduğunu bulmuşlardır (Seven ve diğerleri, 2019). Demirel ve Utli'nin yaptığı İstanbul Maltepe Üniversitesi ve Mardin Artuklu Üniversitesi'nde 269 hemşirelik öğrencisi ile yaptıkları çalışmada da ilde yaşamış olan öğrenciler, köyde yaşayanlara göre anlamlı düzeyde daha merhametli bulunmuştur. İlde yaşayan öğrencilerin merhamet düzeyinin yüksek olması il koşullarında daha çeşitli insan profili görmeleri ve yardıma ihtiyacı olan insanlarla ilgili farkındalıklarının daha erken gelişmesi sebebiyle açıklanmaktadır (Demirel ve Utli, 2021).

Hiç kardeşi olmayan öğrencilerin merhamet düzeyleri en yüksek bulunmuş olup, 1-2 kardeşi olan öğrencilerin merhamet düzeyleri en düşüktür. Çingöl ve arkadaşlarının Bolu Abant İzzet Baysal üniversitesinde 494 hemşirelik öğrencisiyle yaptıkları çalışmada da kardeş sayısı değişkenine hemşirelik öğrencilerinin merhamet puanları arasında anlamlı düzeyde bir fark olmadığı bulunmuştur (Çingöl ve diğerleri, 2018). Çalışmamızın sonucunun kardeşi olmayan bireylerin aile ortamında anne babalarından daha fazla ilgi ve duygusal ihtiyaçlarına karşılık görmelerinin, bireylerin duygusal zekalarını geliştirerek merhamet düzeylerini arttırabileceği düşünülebilir.

Öğrencilerden en merhametli olanlar düz lise mezunu, en düşük anadolu lisesinden mezun olan öğrencilerdir. Seven ve arkadaşlarının 46 intörn hemşirelik öğrencisiyle Sakarya Üniversitesi'nde yaptığı çalışmada, araştırmamızdan farklı olarak anadolu lisesinden mezun olan öğrenciler en yüksek merhamet düzeylerine sahip olup, en düşük düz lise mezunu öğrenciler olduğu belirlemiştir. (Seven ve diğerleri, 2019). Bu farklı sonuçlara, öğrencilerin büyüdüğü aile ortamı ve karakter özelliklerindeki farklılıkların sebep olabileceği söylenebilir.

Ailelerinin geliri giderden fazla olan öğrencilerin merhamet düzeyleri en yüksek, geliri giderine denk olan öğrencilerin en düşüktür. Seven ve arkadaşlarının 46 intörn hemşirelik öğrencisiyle Sakarya Üniversitesi'nde yaptığı çalışmada ise çalışmamıza benzer olarak geliri giderine denk olan öğrenciler en merhametli bulunmuşlardır (Seven ve diğerleri, 2019). Sağında Yazıcıoğlu ve Engin Deniz'in Türkiye ve Kanada'da okuyan eşit sayıda alınmış toplam 230 üniversite öğrencisiyle yaptıkları çalışmada öğrencilerin gelir düzeylerine göre

ülke/gelir ortalamalarına göre merhamet düzeyleri arasında anlamlı bir fark yoktur (Sağında Yazıcıoğlu ve Engin Deniz, 2019).

Anne ve babalarının eğitim durumlarına ve mesleklerine göre öğrencilerin merhamet düzeyleri arasında anlamlı bir fark tespit edilmemiştir. Anneleri yüksekokul mezunu veya çalışmayan öğrencilerin merhametleri en düşük düzeyde bulunmuşken, babalarının eğitim durumu veya çalışma durumuna göre bakıldığında babası işsiz veya yüksekokul mezunu olan öğrencilerin merhamet düzeyleri de en düşük bulunmuştur. Seven ve arkadaşlarının 2019'da 46 intörn hemşirelik öğrencisiyle Sakarya Üniversitesi'nde yaptığı çalışmada annesinin eğitim durumuna göre anlamlı farklılıklar saptanmıştır. Annesi ilkokul mezunu olan öğrencilerin merhamet düzeyleri en yüksekken, annesi yüksekokul mezunu olma öğrencilerin merhamet düzeyleri en düşük bulunmuştur (Seven ve diğerleri, 2019). Bu sonuçlar düşünüldüğünde temel eğitimin başladığı aile ortamında özellikle annesiyle daha az vakit geçirerek büyüyen bireyler, annesinin eğitim düzeyi yükseldikçe çalışma oranlarının artmasına bağlı olarak evde çocuğuyla geçirdikleri vaktin azalmasına sebep olacağından, bu bireyler başkalarına karşı yardımsever ve merhametli olmayı ilk olarak öğrenebilecekleri ve kişilik gelişiminde yer edeceği ortamın oluşmamasına bağlı merhamet düzeyleri düşük olabilmektedir (Arkan ve diğerleri, 2019).

Evli veya aynı evde yaşayan anne babaların çocukları, ayrı evlerde veya boşanmış anne babaların çocuklarından daha merhametli olduğu görülmüştür ve anlamlı düzeyde değildir. Benzer şekilde geniş aileye dahil olduğunu belirten öğrencilerin, çekirdek aileye dahil olanlara göre daha merhametli olduğu tespit edilmekle birlikte anlamlı düzeyde değildir. Seven ve arkadaşlarının çalışmasında çekirdek aileye sahip öğrencilerin merhamet düzeyleri en yüksek bulunmuş, parçalanmış (boşanmış veya ayrı evlerde yaşayan) ailelere sahip öğrencilerin merhamet düzeyleri en düşük bulunmuştur (Seven ve diğerleri, 2019). Alquwez ve arkadaşlarının Suudi Arabistan'da The Institutional Review Board of Majmaah University'de 961 hemşirelik öğrencisiyle yaptığı çalışmada ise geniş aileye sahip öğrencilerin anlamlı düzeyde en merhametli olduğu görülmüştür (Alquwez ve diğerleri, 2021).

Aile içi önemli kararlarda görüşüne her zaman danışılan öğrencilerin merhamet düzeyleri en yüksek, hiçbir zaman görüşüne danışılmayan öğrencilerin en düşük ölçülmüştür, sonuçlar anlamlı düzeyde değildir. İşgör'ün 2017 yılında Erzican Üniversitesi'nde okuyan 264 öğrenciyle yaptığı çalışmada ailesi otoriter ve baskıcı bir tutumda olup görüşü hiç alınmayan öğrencilerin merhamet düzeylerinin anlamlı derecede düşük, ailesi demokratik ve hoşgörülü bir tavır içinde, görüşüne daima başvuran öğrencilerin merhamet düzeylerinin en yüksek

olduğu görülmüştür (İşgör, 2017a). Otoriter tutuma sahip anne babaların çocuklarının bağımsız bir kişilik geliştirmede problemler yaşadığı, saldırganlık düzeylerinin yüksek, benlik saygılarının ise düşük olduğu görülmüştür (Sezer, 2010). Bu tarz olumsuz yaşantılar ve kişilik özellikleri edinmiş bireylerin, merhamet düzeylerinin de düşük olması beklenmektedir.

Öğrencilerden hemşirelik mesleğini kendisine uygun bulduğu için bölümü tercih edenlerin merhamet seviyeleri diğerlerine göre anlamlı düzeyde en yüksek, puanı tuttuğu için tercih edenlerin merhamet seviyeleri ise en düşüktür. Özdelikara ve Babur'un Samsun Ondokuz Mayıs Üniversitesi'nde 274 öğrenciyle yaptığı çalışmada ve Pakiş Çetin ve Çevik'in Manisa Celal Bayar Üniversitesi'nde 139 hemşirelik öğrencisiyle yaptığı çalışmalarında ise hemşirelik bölümünü kendilerine uygun bulup isteyerek tercih eden ve diğer sebeplerle tercih eden öğrencilerin merhamet düzeyleri arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır (Özdelikara ve Babur, 2020; Pakiş Çetin ve Çevik, 2021). Hemşirelik, sevecenlik, başkalarına karşı ilgili ve anlayışlı olma kavramları içinde barındıran merhamet ile iç içe bir meslek olması sebebiyle bu bölümü isteyerek tercih eden öğrencilerin merhamet düzeylerinin, diğer sebeplerle tercih eden öğrencilerden daha yüksek olması beklenebilir.

Araştırmamızda kişilerarası ilişkilerinden memnun olan öğrenciler daha merhametlidir. Bu sonucun, terapötik iletişim kavramlarını ve becerilerini barındıran hemşireliğin, merhametli bakımı gerektirmesi sebebiyle merhamet ile kişilerarası ilişkilerde başarılı olma ile pozitif bir ilişki içinde olmasına bağlı olabileceği söylenebilir.

Kişilerarası ilişkilerinde yaşadığı güçlükler açısından hiç sorun yaşamadığını ifade eden öğrenciler daha merhametli bulunmuştur. Klinik deneyimleri sırasında hastalarla olan ilişkilerinde hiçbir zaman zorlanmadığını ifade eden öğrenciler anlamlı düzeyde en merhametli, her zaman zorlandığını ifade edenlerin ise merhamet seviyeleri en düşük bulunmuştur. Ayrıca başkalarına kendini iyi ifade edebildiğini belirten öğrencilerin merhamet düzeylerinin, ifade edemeyenlere göre anlamlı olmayan düzeyde daha yüksek olduğu görülmüştür. Sağlık hizmetlerinin tümünde hasta bakımının merhametli bir şekilde sağlama olanağının sunulması, çalışan tüm hemşirelerin beklentilerinden biridir. Güven, onur, saygı, etkili iletişim becerileri, hastalar ve aileleri ile iş birliği sağlama, merhamet kavramıyla iç içe olan kavramlardır. Bu kavramlar merhamet, iletişim ve yüksek kaliteli bakımın sağlanması için gerekli olan unsurlardır. Bu nedenle hemşireler bakım için yeterli bilgi, teknik beceri, tutum ve kişiler arası ilişkiler geliştirmeli, ayrıca merhametli bakım verme özelliklerine sahip olmalıdırlar (Bloomfield ve Pegram, 2015). Bu durum, çalışmamızdaki öğrencilerin merhamet düzeyleri ile, günlük yaşamda kişilerarası ilişkilerde güçlük yaşama durumları

arasındaki negatif ilişkiyi ve yine klinikte hastayla ilişkide güçlük yaşama durumları arasındaki negatif ilişkiyi ve ayrıca öğrencilerin kendini ifade etme durumları ile olan pozitif ilişkilerini de açıklayabilir.

5.3. Hemşirelik Öğrencilerinin Duyarlı Sevgi Düzeyleri ile İlişkili Faktörler ve Literatür Bilgileri Doğrultusunda Tartışılması

Öğrencilerin duyarlı sevgi ölçeği ortalama puanları 100.19 ± 18.95 dir. Öğrencilerin duyarlı sevgi düzeyleri yüksektir. İbrahimoglu ve arkadaşlarının (2021) hemşirelik öğrencileriyle yaptığı çalışmada duyarlı sevgi ölçeği ortalama puanları 106.01 ± 18.18 ve yine İbrahimoglu, Mersin ve Çağlar (2021)'in başka bir çalışmasındaki DSÖ ortalama puanları 104.79 ± 18.57 olarak bulunmuştur (İbrahimoglu ve diğerleri, 2021a, 2021b). Orhan'ın 2021 yılında pediatri ünitelerinde çalışan hemşirelerle yaptığı çalışmada duyarlı sevgi ölçeği puan ortalaması $103,590 \pm 19,42$ bulunmuştur (Orhan, 2021). Araştırmamızdan elde edilen DSÖ puan ortalaması literatürdeki diğer araştırmalarla paralellik göstermektedir.

Öğrencilerin duyarlı sevgi düzeyleri en yüksek 1. sınıf, en düşük 2. Sınıf öğrencileridir, fark anlamlı değildir. İbrahimoglu ve arkadaşlarının İstanbul Medeniyet Üniversitesi'nde 240 hemşirelik öğrencisiyle yaptığı çalışmada da sınıflara göre duyarlı sevgi düzeyleri anlamlı seviyede değişmemektedir (İbrahimoglu ve diğerleri, 2021a). Duyarlı sevginin geniş kapsamlı bir kavram olması sebebiyle, öğrencilerin sınıf kategorisinden bağımsız bir şekilde, duyarlı sevgi düzeylerinin birçok faktörden etkilenmiş olabileceği belirtilebilir.

Araştırmamızda kadın öğrencilerin duyarlı sevgi düzeyleri, erkek öğrencilere göre daha yüksektir. Benzer şekilde, Orhan'ın 2021 yılında İstanbul'da 7 farklı hastanede pediatri ünitelerinde çalışan toplam 278 hemşireyle yaptığı çalışmada, kadın hemşirelerin duyarlı sevgi düzeyleri erkek öğrencilerden yüksek bulunmuştur (Orhan, 2021). İbrahimoglu ve arkadaşlarının İstanbul Medeniyet Üniversitesi'nde 240 hemşirelik öğrencisiyle yaptığı çalışmada ise, çalışmamızın aksine erkek öğrencilerin duyarlı sevgi düzeyleri, kadın öğrencilerden daha yüksek bulunmuştur (İbrahimoglu ve diğerleri, 2021a). Eker'in Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi'nde eğitim gören 326 öğrenciyle yaptığı çalışmada da yine erkek öğrencilerin kadın öğrencilere göre duyarlı sevgi düzeylerinin yüksek olduğu

görülmüştür (Eker, 2011). Araştırma sonuçlarındaki farklılığının nedeninin öğrencilerin karakteristik özelliklerindeki farklılıklar olabileceği söylenebilir.

En uzun süre köyde yaşamış olan öğrencilerin duyarlı sevgi puanları en yüksek, ilde yaşamış olan öğrencilerinki en düşüktür. Köy ortamında yaşayan bireylerin il gibi büyük yerleşim yerlerinde yaşayanlara göre daha samimi, stresörlerden uzak bir hayat yaşamaları, doğayla iç içe olmanın verdiği huzur ve mutluluğa bağlı olarak yakınlarına ve diğer insanlara karşı duyarlı sevgi beslemelerinin daha kolay olabileceği düşünülebilir.

Öğrencilerde kardeş sayısında artış oldukça duyarlı sevgi düzeyleri azalır, kardeşi olmayan öğrencilerde en yüksektir. Eker'in çalışmasında da üniversite öğrencilerinin duyarlı sevgi düzeylerinin kardeş sayısı değişkenine göre anlamlı fark göstermediği görülmüştür (Eker, 2011). Araştırmamızda duyarlı sevgi düzeylerinin kardeşi olmayan öğrencilerde yüksek olması aile ortamında rekabet edilecek bir bireyin olmamasının bireyde özgüven yüksekliğine sebep olması, bu sayede bireyin dikkatini kendi benliğinden diğer insanlara yöneltmesine bağlı olarak şefkat, ilgi ve fedakarlık gibi duygularının gelişmesini sağlayabilmesi ile açıklanabilir.

Duyarlı sevgi düzeyleri sağlık meslek lisesi mezunu öğrencilerde en yüksektir. Sağlık meslek lisesinde okuyan öğrencilerinin hasta ile klinik ortamda olmaya ve bakımlarını sağlayıp yardım etmeye erken yaşta başlamaları, onların hastalara ve diğer insanlara duyarlı bir yaklaşım geliştirmelerine sebep olabileceği söylenebilir.

Ailenin sosyoekonomik durumlarına göre öğrencilerin geliri giderine denk olduğunu ifade edenlerde duyarlı sevgi düzeyleri anlamlı olarak en yüksektir. Eker'in çalışmasında, benzer olarak gelirin giderine denk olduğunu belirten üniversite öğrencilerinin duyarlı sevgi düzeyleri en yüksek, gelirin daha az olduğunu belirtenlerin duyarlı sevgi düzeylerinin en düşüktür (Eker, 2011). Araştırmamızın sonucu bu kategoride yapılan diğer araştırma ile paraleldir. Bireylerin gelir gider seviyelerinin denk olması, sahip olunan şeylerin ne eksik ne de fazla olmasının yarattığı dengeli bir hayatın, bireylerde hiçbir şeye sahip olmayan insanlardaki hayal kırıklığı ve ümitsizlik gibi olumsuz duyguların yaşanmaması ve beklentiler çerçevesinde bir düzen yaratması; bireyin insanlara karşı olumlu duygular geliştirmesini destekleyebilir.

Aile içi alınan önemli kararlarda fikirlerine her zaman danışılan öğrencilerin duyarlı sevgi düzeyleri en yüksektir. Eker'in üniversite öğrencileriyle yaptığı çalışmasında ise buna zıt bir sonuç görülmüş, otoriter tutumda yetişen öğrencilerin duyarlı sevgi düzeyleri daha

yüksektir (Eker, 2011). Duyarlı sevgi ile anne-baba tutumları arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Otoriter, fikirlerine danışılmayan bir ortamda yetişen bireylerin benliklerine karşı duyarsız oldukları, ebeveyninin ve önemli diğer kişilerin onayını ve beğenisini kazanmak amacıyla oldukları ve kendisinden istenenleri yerine getirmeye çalışan bir yapıya sahip oldukları dikkate alındığında, bu bireylerin kendisinden daha çok diğer insanlara duyarlı olmaları beklenmektedir (Eker, 2011). Bizim araştırmamızın hemşirelik öğrencileriyle yapılması sebebiyle onların klinik uygulamalarda rol almasına bağlı olarak klinik karar verme sürecinde, ailesinin onayını ve saygısını kazanmış özgüvenli bireylerin daha başarılı olacağı, bu sayede hastalarla daha az problem yaşayıp şefkat, duyarlılık gibi olumlu duygulara odaklanabileceği beklenebilir.

Kronik bir hastalığa sahip öğrencilerin duyarlı sevgi düzeyleri, olmayanlara göre daha yüksektir. Kronik hastalığa sahip bireylerin, hastalığının sebep olduğu hayat kalitesini ve konforunu düşüren birçok duruma maruz kalması, onun diğer insanlara karşı empati kurma becerisini geliştirerek duyarlılık seviyesini arttıracakı düşünülebilir.

Annesi ev hanımı olan öğrencilerin, annesi çalışanlara göre daha duyarlı sevgi sahibi olduğu ve babası emekli olan öğrencilerin en yüksek duyarlı sevgi düzeylerine sahipken, en düşük duyarlı sevgi düzeylerine sahip olanların babası çalışmayan öğrenciler olduğu görülmüştür.

Öğrencilerden anne babası evli (veya aynı evde yaşayan) olanların ve geniş aileye mensup olanların duyarlı sevgi düzeyleri en yüksektir. Anne babanın aynı evde olması, aile ortamının daha sevecen, güvenli, huzurlu olmasını sağlayıp, bu ortamda yaşayan bireylerin de pozitif bir ruh hali içinde yakınlarına veya diğer bireylere yönlendirebileceği pozitif duygular oluşturmaya sebep olabilir.

Araştırmamızda kişilerarası ilişkilerinden memnun olan öğrencilerin daha fazla duyarlı sevgi sahibi olduğu görülmüştür. Kişilerarası ilişkilerinde ve klinikte hasta ile olan ilişkilerinde hiçbir zaman zorluk yaşamadığını ifade eden öğrencilerin duyarlı sevgi düzeyleri, diğerlerine göre anlamlı olarak daha yüksektir. Ayrıca, kendini iyi ifade edebilen öğrencilerin duyarlı sevgi düzeyleri daha yüksek ifade edemediğini belirten öğrencilere göre daha yüksektir. Hem klinikte hem de hastalarla kurdukları iletişim ve ilişkilerde hemşirelik öğrencilerinin iletişim ve duygusal anlamda sağlıklı ilişki kurabilme becerilerinin yüksek olması, onların hasta veya sağlıklı bireyleri anlama, hassasiyetlerini ve ihtiyaçlarını gözlemleyip onlara yardım etme motivasyonunu geliştirme ve duygusal olarak rahatlatma özelliklerini besleyerek, daha duyarlı ve şefkatli bireyler olmasına etki ettiği söylenebilir.

Liteatürde hemşirelik öğrencileriyle veya hemşirelerle yapılan başka bir çalışmaya ulaşamamıştır. Bu sebeple olan hemşirelik öğrencileri, hemşireler ve üniversite öğrencilerinin duyarlı sevgi düzeylerinin incelendiği mevcut araştırmalar ele alınmıştır (Eker, 2011; İbrahimoglu ve diğerleri, 2021a; Orhan, 2021).

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Öğrencilerin, kayıtlı olduğu sınıf, cinsiyet, mensup oldukları aile tipi, hemşirelik mesleğini tercih etme sebebi ve akademik ortalama değişkenlerinin empatik eğilim düzeyleri üzerinde anlamlı etki oluşturmaktadır. En uzun süre yaşanan yer, kardeş sayısı, mezun olunan lise, ailenin sosyoekonomik durumu, kronik hastalık, anne baba eğitim ve meslekleri, ailenin birliktelik durumu, aile içi alınan önemli kararlarda görüşünün alınması, kişilerarası ilişkilerinden memnuniyet, günlük yaşamda ve hastalarla olan ilişkilerinde güçlük yaşama ve kendini ifade etme değişkenlerinin empatik eğilimleri üzerinde anlamlı etki oluşturmamaktadır.

Öğrencilerin kayıtlı olduğu sınıf, cinsiyet, hemşirelik mesleğini tercih etme sebebi ve hastalarla olan ilişkilerinde güçlük yaşama durumu değişkenlerinin öğrencilerin merhamet düzeyleri üzerinde anlamlı etki oluşturmaktadır.

En uzun süre yaşanan yer, kardeş sayısı, mezun olunan lise, ailenin sosyoekonomik durumu, kronik hastalık, anne baba eğitim ve meslekleri, ailenin birliktelik durumu, aile içi alınan önemli kararlarda görüşünün alınması durumu, kişilerarası ilişkilerinden memnuniyet durumu, günlük yaşamda kişilerarası ilişkilerinde güçlük yaşama durumu ve kendini ifade etme değişkenlerinin ise anlamlı etki oluşturmadiğı tespit edilmiştir.

Öğrencilerin, ailenin sosyoekonomik durumu, günlük yaşamda kişilerarası ilişkilerinde güçlük yaşama durumu ve hastalarla olan ilişkilerinde güçlük yaşama durumu değişkenlerinin duyarlı sevgi düzeyleri üzerinde anlamlı etki oluşturmaktadır.

Sınıf, cinsiyet, kardeş sayısı, en uzun süre yaşanan yer, mezun olunan lise, kronik hastalık, ailenin birliktelik durumu, aile içi alınan önemli kararlarda görüşünün alınması durumu, kişilerarası ilişkilerinden memnuniyet durumu ve kendini ifade etme değişkenlerinin ise duyarlı sevgi düzeyleri üzerinde anlamlı etki oluşturmadiğı saptanmıştır.

Öğrencilerin empati ve merhamet düzeyleri arasında orta düzeyde pozitif, empati ile duyarlı sevgi düzeyleri arasında zayıf düzeyde pozitif ve merhamet ile duyarlı sevgi düzeyleri arasında çok zayıf düzeyde pozitif yönde bir ilişki bulunmaktadır.

Bu sonuçlar doğrultusunda aşağıdaki önerilerde bulunulmuştur:

Sınıf, cinsiyet, ailenin sosyoekonomik (gelir) durumu, hemşirelik mesleğini tercih etme sebebi, akademik ortalama, günlük yaşamda kişilerarası ilişkilerinde ve hastalarla olan ilişkilerinde güçlük yaşama sıklığı değişkenlerinin öğrencilerin empatik eğilim, merhamet ve duyarlı sevgi düzeylerinde anlamlı etkilerinin olması nedeniyle bu sosyodemografik faktörlerin farklı üniversitelerde daha geniş kapsamlı örneklem ile çalışılması ve deneysel çalışmalar yapılması,

Merhamet ve duyarlı sevgi düzeyleri üzerinde anlamlı farklılık oluşturması sebebiyle çalışmamızda majör faktörlerden olan “kişilerarası ilişkiler ve iletişim” ve “klinikte hastalar ile iletişim” konusunda, hemşirelik öğrencilerinin öğrenim süresi boyunca bilgi ve beceri düzeylerinin saptanması ve bu konularda eğitimlere önem verilmesi, uygulamalı laboratuvar eğitimlerinde becerilerinin geliştirilmesi ve iletişim becerilerine ilişkin nitel araştırma yöntemleri ile araştırmaların planlanması, kısa süreli kursların düzenlenmesi,

Hemşirelik öğrencilerinde empatik eğilimin, duyarlı sevgi ve merhamet düzeyleri üzerindeki anlamlı ilişkisinin bulunması sebebiyle, hemşirelik eğitimi müfredatında empati eğitimine daha fazla yer verilmesi,

Öğrencilerin sınıf büyüdükçe empati ve merhamet düzeylerinin azalma göstermesine bağlı olarak, ders ve sorumluluk yüklerinin artmış olabileceği düşünülerek, empati ve merhamet özelliklerini geliştirebileceği, destekleyici grup çalışmaları yapılması, öğrencilerin sosyalleşmelerine olanak sağlayacak etkinlik ve aktivite planlamaları yapılması,

Öğrencilerin lisans eğitimleri sırasında empatik eğilim, merhamet ve duyarlı sevgi düzeylerinin belirlenmesi ve bu konularda farkındalık oluşturacak eğitim programlarının düzenlenmesi önerilmiştir.

KAYNAKLAR

- Ağaçdiken, S., Aydoğan, A. (2017). Hemşirelerde Empatik Beceri ve Etik Duyarlılık İlişkisi. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*; 6(2): 122 – 129.
- Ak, B. (2017). *Hemşirelik Öğrencilerinin Meslek Seçim Nedenleri ve Öğrenim Doyumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*, Yüksek lisans Tezi, Doğu Akdeniz Üniversitesi Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Araştırma Enstitüsü, Kuzey Kıbrıs.
- Akdeniz, S., Deniz M.E. (2016). Merhamet Ölçeği'nin Türkçeye uyarlanması: Geçerlik ve güvenirlik çalışması, *The Journal of Happiness & Well-Being*, 4(1), 50-61, İstanbul.
- Akdeniz, S. (2014). *Farklı merhamet düzeylerine sahip üniversite öğrencilerinde depresyon, anksiyete, stres ve duygusal zekanın incelenmesi*, Doktora Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Konya.
- Akın, A. ve Eker, H. (2012). Duyarlı Sevgi Ölçeği: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25(1), 75-85.
- Alparslan, M.A. ve Çetinkaya, Ö. (2011). Duygusal Zekanın İletişim Becerileri Üzerinde Etkisi: Üniversite Öğrencileri Üzerinde Bir Araştırma, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 16,(1),363- 377.
- Alquwez, N., Cruz, J. P., Thobaity, A. Al, Almazan, J., Alabdulaziz, H., Alshammari, F., Albloushi, M., Tumala, R., & Albougami, A. (2021). Self-compassion influences the caring behaviour and compassion competence among saudi nursing students: A multi university study. *Nursing Open*, 1(1), 1–11. <https://doi.org/10.1002/nop2.8>
- Ançel, G. (2006). Developing empathy in nurses: an inservice training program. *Archives of Psychiatric Nursing*, 20 (6): 249-257.
- Arifoğlu, B., Razi, G. S. (2011). Birinci sınıf hemşirelik öğrencilerinin empati ve iletişim becerileriyle iletişim yönetimi dersi akademik başarı puanı arasındaki ilişki. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Elektronik Dergisi*, 4(1): 7-11.

- Arkan, B., Yılmaz, D., Düzgün, F. (2019). Determination of Compassion Levels of Nurses Working at a University Hospital. *Journal of Religion and Health*. doi: 10.1007/s10943-019-00786-x
- Arpacı, P., Özmen, D. (2014). Hemşirelik Öğrencilerinin Özgeçilik ve Empatik Eğilim Düzeyleri ve Aralarındaki İlişki. *Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi*, 11:51–57. https://www.journalagent.com/kuhead/pdfs/KUHEAD_11_3_51_57.pdf
- Ashmore, R., Banks, D. (1997). Student nurses perceptions of their interpersonal skills: A re-examination of Burnard and Morrison's Findings. *International Journal of Nursing Studies* 34: 335-345
- Batson, C.D. (1990). How social an animal?: the human capacity for caring. *American Psychologist*, 45 (3), ss. 336-346.
- Bayam, G., Şimşek, E.U., Dilbaz, N. (1995). Üç farklı meslek grubunda empatik beceri düzeylerinin karşılaştırılması, *Kriz Dergisi*, 3(1- 2):182-184.
- Beddoe, A.E, Murphy, S.O. (2004). Does Mindfulness Decrease Stress and Foster Empathy Among Nursing Students? *Journal of Nursing Education*, 43: 305- 312
- Berger, D. (1984). On the way to empathic understanding. *American Journal of Psychotherapy*, 38(1):111-119.
- Bilecik, S. (2017). Anne Baba Tutumlarının Bireylerin Din Algısına Etkisi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 15(33), 7-38. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ded/issue/37195/430367>
- Blake, T. and Blake, T. (2019). Improving therapeutic communication in nursing through simulation exercise. *Teaching and Learning in Nursing*, 14(4), 260-264. doi:10.1016/j.teln.2019.06.003
- Bloomfield, J., Pegram, A. (2015). Care, compassion and communication. *Nursing Standard*, 29(25):45-50. doi:10.7748/ns.29.25.45.e7653
- Bray, L., O'Brien, M.R., Kirton, J., Zubairu, K., Christiansen, A. (2014). The role of professional education in developing compassionate practitioners: A mixed methods

study exploring the perceptions of health professionals and pre-registration students. *Nurse Education Today*, 34:480-486. doi: 10.1016/j.nedt.2013.06.01

Brems, C. (1989). Dimensionality of empathy and its correlates. *The Journal of Psychology*, 123(4): 329- 337.

Burunat, E. (2019). Love is a physiological motivation (like hunger, thirst, sleep or sex). *Medical Hypotheses*, 18:2-54.

Çağlar, M., Mersin, S., İbrahimoglu, Ö. (2020). Hemşirelik Bakımında Duyarlı Sevgi . *Sağlık Bilimleri Üniversitesi Hemşirelik Dergisi*, 2(1), 37-40. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/sbuhemsirelik/issue/53915/646184>

Cingel, M. (2009). Compassion and professional care: exploring the domain. *Nursing Philosophy* 10:124-136. doi: 10.1111/j.1466-769X.2009.00397.x

Çingöl, N., Çelebi, E., Zengin, S., Karakaş, M. (2018). Bir sağlık yüksekokulu hemşirelik bölümü öğrencilerinin merhamet düzeylerinin incelenmesi. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 21(1).

Cooney, L. (1999). Hypnotherapy and sexual ofenders: he irst steps towards empathy and healing. *Journal of Heart Centered Therapies*, 3 (1), ss. 18-45.

Daniels, T.G., Denny, A., Andrews, D., (1988). Using Microcounselling to Teach Rn Nursing Students Skills of Therapeutic Communication. *Journal of Nursing Education: Cilt:27, Sayı:6*, 246-52.

Davis, C.M. (1990). “What Is Empaty, and Can Empaty Be Taught?”. *Physical Therapy*, 70(11), 707-711.

Davis, M.H. ve Diğerleri. (1999). Empathy, Expectations and Situational Preferences: Personality Influences on The Decision to Participate in Volunteer Helping Behaviors, *Journal of Personality*, 469-491.

De Kemp, R.A., Overbeek, G., De Wied, M., Engels, R.C. (2007). Scholte RH. Early adolescent empathy, parental support, and antisocial behavior. *The Journal of Genetic Psychology*, 168(1): 5-18.

- Demirel, N., Utli, H. (2021). Covid-19 Sürecinde Hemşirelik Öğrencilerinin Merhamet Düzeylerinin Belirlenmesi. *Abant Sağlık Bilimleri ve Teknolojileri Dergisi*, 1(2): 70-82.
- Dizer, B., İyigün, E. (2009). Yoğun bakım hemşirelerinde empatik eğilim düzeyleri ve etkileyen faktörler. *Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 12(1):9-18 .
- Dökmen, Ü. (2005). *İletişim Çatışmaları ve Empati* (30. Baskı, 135–175), İstanbul, Sistem Yayıncılık.
- Dökmen, Ü. (1988b). Empatinin yeni bir modele dayanılarak ölçülmesi ve psikodrama ile geliştirilmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 21 (1-2), 155-190.
- Dovidio, J. F. and Penner, L. A. (2001). Helping and altruism. In M. Brewer & M. Hewstone (Eds.), *Blackwell international handbook of social psychology: Interpersonal processes* (s. 162-195). Cambridge, MA: Blackwell.0
- Eker, H. (2011). *Üniversite Öğrencilerinin Öz-Duyarlık ve Duyarlı Sevgi Düzeylerinin Ebeveyn Tutumları Açısından İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.
- Elçigil, A., Bahar, Z., Beşer, A., Mızrak, B., Bahçeoğlu, D., Demirtaş, D. ve ark. (2011). “Hemşirelerin karşılaştıkları etik ikilemlerin incelenmesi”. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 14(2): 52-60
- Eldor, L. (2018). Public service sector: the compassionate workplace: the effect of compassion and stress on employee engagement, burnout, and performance. *J. Public Adm. Res. Theory* 28 (1), 86–103.
- Ergün, S., Duran, S., Işık, R., Kızıl Sürücüler, H., Çalışkan T. (2019). Empathic tendencies and empathic skill levels of nursing students: A descriptive and cross-sectional study. *Kocaeli Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 5(3):150-155. doi:10.30934/kusbed.584537
- Evans, G.W., With, D.L., Alligood, M.R., O’Neil, M. (1998). *Empathy: a study of two types. Issues of Mental. Health Nursing*, 19(5): 453-461

- Fehr, B., Harasymchuk, C. & Sprecher, S. (2014). Compassionate love in romantic relationships: A review and some new finding. *Sage Journals*, 31(5), 575-600. DOI: 10.1177/0265407514533768
- Fitzgerald-Yau, N., & Egan, J. (2018). Defense styles mediate the association between empathy and burnout among nurses. *The Journal of Nervous and Mental Disease*, 206(7), 555-561. doi:10.1097/ nmd.0000000000000837
- Fowler, M.D.M. (2015). *Guide to the code of ethics for nurses with interpretive statements* (2nd ed.). American Nurses Association.
- Genç, M. F. (2018). Merhamet eğitiminin saldırganlık davranışını azaltmadaki rolü. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 45, 61-82.
- Gilbert, P. (2009). Introducing compassion-focused therapy. *Advances in Psychiatric Treatment*, 15, 199-208.
- Giuffra, M.J. (2013). Letter to the Editor: altruism is the heart of our story. *Nursing Outlook*, 61, 67-69.
- Goetz, J. L., Keltner, D. ve Simon-Thomas, E. (2010). Compassion: an evolutionary analysis and empirical review. *Psychological Bulletin*, 136(3), 351-374. DOI: 10.1037/a0018807
- Göriş, S., Kılıç, Z., Ceyhan, Ö., Şentürk, A., (2014), “Hemşirelerin profesyonel değerleri ve etkileyen faktörler.” *Journal of Psychiatric Nursing*, 5(3), 137-142.
- Günaydın, N., Ünsal Barlas, G. (2015). Determination The Critical Thinking and Empathy Disposition of Nursing Students. *Middle Black Sea Journal of Health Science*. 1(3):1-8.
- Günay Molu, N., Ceylan, B., Yener Özcan, F. (2019). Drama ile Bütünleştirilmiş İletişim Becerileri Eğitiminin Hemşirelik Öğrencilerinin İletişim Becerileri, Öz-Yeterlik Ve Empatik Eğilim Düzeylerine Etkisi. *Genel Sağlık Bilimleri Dergisi*, 1(1), 13-26.
- Gündüzoğlu, N.Ç. (2019), Hemşirelik Öğrencilerinde Merhamet Düzeyi, *Journal of Human Rhythm* 2019;5(2):104-116.
- Günel, E. ve Avcı, Ö. (2021). Hemşirelik Öğrencilerinin Çocuk Sevme ile Empatik Eğilim Durumları ve Aralarındaki İlişkinin Belirlenmesi. *Ordu Üniversitesi Hemşirelik Çalışmaları Dergisi*, 4(2), 219-232.

- Hatfield, E., Rapson, R.L. (1994). Love and intimacy. In Encyclopedia of Mental Health. Academic Press; p. 583-91.
- Hatfield, E. and Sprecher, S. (1983). Equity theory and recipient reactions to aid. In J.D. Fisher, A. Nadler, & B. DePaulo (Eds.), New directions in helping. Volume 1: Recipient reactions to aid (pp. 113-141). New York: Academic Press.
- Hendrick, S. S., Hendrick, C. (1992). *Romantic love*. Sage Publications Inc.
- Hietolahti-Ansten, M. and Kalliopuska, M. (1991). Self-esteem and empathy among children actively involved in music. *Perceptual and Motor Skills*, 72, 1364-1366.
- İbrahimoglu, Ö., Mersin, S., Çağlar, M. (2021b). The Turkish adaptation of the compassionate communicationscale: A validity and reliability study. *Perspect Psychiatr Care*, 57:43–49. <https://doi.org/10.1111/ppc.12522>
- İbrahimoglu, Ö. , Mersin, S. & Çağlar, M. (2021a). Patience, Acceptance of Diversity, and Compassionate Love in Nursing Care . *İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 6 (2), 99-107. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ikcusbfd/issue/62599/840792>
- İşgör, İ.Y. (2017a). Üniversite öğrencilerinde bağlanma stilleri ve akademik başarının merhamet üzerindeki yordayıcı etkisi. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*; 19(1):82- 99. doi:10.17556/erziefd.299182
- Jasmine, T. (2009). Art, science, or both? Keeping the care in nursing. *Nursing Clinics of North America*. 44, 4, 415-421
- Karaaslan, A., Özgür, G. (1999). Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği Dersi Uygulamasının Öğrencilerin Empatik Eğilimve Beceri Düzeylerine Etkisinin İncelenmesi, *Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 15 (3), 93-102.
- Karaca, A., Açıkgöz, F., Akkuş, D. (2013). Eğitim ile Empatik Beceri ve Empatik Eğilim Geliştirilebilir mi? Bir Sağlık Yüksekokulu Örneği. *Acıbadem Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 4:118–122.
- Karakaya, A.D. (2001). *Akdeniz Üniversitesindeki Hemşirelik Öğrencilerinin Empati Becerileri*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sağlık bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

- Kaya, H., Işık, B., Şenyuva, E., Kaya, N., (2012), “Hemşirelik öğrencilerinin bireysel ve profesyonel değerleri.” *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 15 (1), 18-26
- Lazarus, R. S. (1991). *Emotion and adaptation*. New York: Oxford University Press
- Lilford, R., Hemmerdinger, J.M., Stoddart, S. (2007). A systematic review of tests of empathy in medicine. *BMC Medical Education*, 7: 14-20. <http://dx.doi.org/10.1186/1472-6920-7-24>.
- Mercer, SW, Reynolds, WJ. (2002). “Empahty and quality of care”. *Br J Gen Pract*, 52: 9 13.
- Mete, S., & Gerçek, E. (2005). Evaluation of the Empathy Tendency and Skills of Nursing Students Being Trained with the Problem-based Learning Method. *C.Ü. Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 9(2), 11–17.
- Mills, J. and Clark, M. S. (1994). Communal and exchange relationships: Controversies and research. In R. Erber & R. Gilmour (Eds.), *Theoretical frameworks for personal relationships* (s. 29-42). Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Nas, E. ve Sak, R. (2020). Merhamet ve merhamet odaklı terapi. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(1), 64-84. Doi: 10.18026/cbayarsos.525744
- Neff, K. (2003). The development of validation of a scale to measure self compassion. *Self and Identity*, 2(3), 223-250. DOI: 10.1080/15298860390209035
- Neff, K. D. ve McGehee, P. (2010). Self-compassion and psychological resilience among adolescents and young adults. *Self and Identity*, 9(3), 225-240. <http://dx.doi.org/10.1080/15298860902979307>
- Neto, F. & Wilks, D. C. (2017). Compassionate love for a romantic partner across the adult life span. *Europe's Journal of Psychology*, 13(4), 606-617. DOI: 10.5964/ejop.v13i4.1204
- Okuroğlu, G.K., Bahçecik, N., Alpar, Ş.E. (2014). Felsefe ve hemşirelik etiği. *Kilikya Felsefe Dergisi/Cilicia Journal of Philosophy*, 1(1):53-61
- Orhan, E. (2021). *Pediatric Ünitelerine Çalışan Hemşirelerin Duyarlı Sevgi Düzeyleri ile Merhamet Düzeyleri Arasındaki İlişki*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Medipol Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

- Ornish, D. (1999). Love and survival: The scientific basis for the healing power of intimacy. Perennial Currents, New York.
- Öz, F. (1998). Son sınıf öğrencilerin empatik eğilimleri, empatik becerileri ve akademik başarıları arasındaki ilişki [The relations between empathic tendency, empathic skills and academic performance of senior students of nursing]. *Cumhuriyet Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*;2(2): 32-38.
- Özbay, Y. (1994). *Danışanı merkez alan psikoterapi yaklaşımında empatik atmosfer ve insan ilişkileri*. I. Eğitim Bilimleri Kongresi Bildirileri, Adana.
- Özcan, A. (1996). Hemşire Hasta İlişkisi ve İletişim. İzmir, Saray Medikal Yayıncılık.
- Özcan, H. (2012). Hemşirelerin Empatik Eğilim ve Empatik Becerileri: Gümüşhane Örneği. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 1:60–68. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/84328>
- Özdelikara, A., Babur, S. (2020). Hemşirelik öğrencilerinin merhamet düzeyi ve empatik eğilim ilişkisi. *ACU Sağlık Bilimleri Dergisi*, 11(2):342-349
- Özmen, M. (2019). *Anne baba tutumlarının özgeciliği ile olan ilişkisinde empatinin aracılık rolü*. Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Malatya
- Öztürk, A. (2021). The Effect of Nursing Communication on Empathy and Communication Skills of Nursing Students: A Quasi-Experimental Study. *Opus International Journal of Society Researches, Administration & Organization Special Issue*, 1120-1135. Doi: 10.26466/opus.888874
- Pakış Çetin, S. & Çevik, K. (2021). Hemşirelik Öğrencilerinin Bireyselleştirilmiş Bakım Algıları İle Merhamet Düzeyi Arasındaki İlişki . *Ankara Sağlık Bilimleri Dergisi* , 10 (1) 57-70 . Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ausbid/issue/63253/818932>
- Papodopoulou, I., Kouloglioti, C. (2016). International Study On Nurses' Views and Experiences of Compassion International Council of Nurses, 395-405
- Percy, M., & Richardson, C. (2018). Introducing nursing practice to student nurses: How can we promote care compassion and empathy. *Nurse Education in Practice*, 29, 200-205. doi:10.1016/j.nepr.2018.01.008

- Perez-Bret, E., Altisent, R., Rocafort, J. (2016). Definition of compassion in healthcare: A systematic literature review. *International Journal of Palliative Nursing*, 22:599-606. doi:10.12968/ijpn.2016.22.12.599
- Petrucci, C., La Cerra, C., Aloisio, F., Montanari, P., Lancia, L. (2016). Empathy in health professional students: A comparative cross-sectional. *Nurse Education Today*, 41(6):1-5
- Pişkin M. (1989). Empati, kaygı ve çatışma eğilimi arasındaki ilişki. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 22(2):775- 784
- Pommier, E.A. (2010). The compassion scale. Doctoral Thesis. The Graduate School of the University of Texas at Austin.
- Poresky, R.H. (1990). The young children's empathy measure: Reliability, validity and effects of companion animal bonding. *Psychological Reports*, 66, 931-936.
- Potter, P.A., Perry, A.G. (2005). Fundamentals of nursing. 6th Ed., St Louis: Elsevier Mosby Company,.
- Reddy, S.D., Negi, L. T., Dodson-Lavelle, B., Ozawa-de Silva, B., Pace, T.W.W., Cole, S.P., Raison, C.L. ve Craighead, L.W. (2013). Cognitive-based compassion training: a promising prevention strategy for at-risk adolescents. *J Child Fam Stud*, 22, 219-230. DOI 10.1007/s10826-012-9571-7
- Rogers, C.R. (1983). Empatik olmak değeri anlaşılmamış bir varoluş şeklidir. Be empathic is a way of being undigested value. *A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 16(1):103–124
- Rogers, C.R. (1970). Carl Rogers on encounter groups. New York: Harper and Row.
- Sabancıoğulları, S., Kelleci, M., Doğan, S., Gölbaşı, Z. (2007). Entegre Eğitim Programında Öğrenim Gören Hemşirelik Öğrencilerinin Empatik Eğilim Düzeylerinin Yıllara Göre İncelenmesi. *Cumhuriyet Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 11(2):1-6.
- Sağında Yazıcıoğlu, S. (2019). Kanadalı ve Türk Üniversite Öğrencilerinin Öz Anlayış, Merhamet ve Duygusal Zekalarının Karşılaştırılması. *Uluslararası Türk Kültür Coğrafyasında Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(1), 14-29.

- Sezer, Ö. (2010). Ergenlerin Kendilik Algılarının Anne Baba Tutumları ve Bazı Faktörlerle İlişkisi. *Yüüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1 (7), 1-19.
- Şahin, M. (1997). Üniversite Sınıf Atmosferinin Algılanan Empatik İletişim Düzeyleri Açısından İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, KTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.
- Şahin, M., Özbay, Y. (1999). Empatik sınıf atmosferi tutum ölçeği (ESATÖ) geçerlilik ve güvenirlik çalışması. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15, 74-79. Ankara
- Salazar, L. R. (2016). The relationship between compassion, interpersonal communication apprehension, narcissism and verbal aggressiveness. *The Journal of Happiness & Well-Being*, 4(1), 1-14.
- Schantz, M. L. (2007). Compassion: a concept analysis, *Nursing Forum*, Wiley Online Library, 42, 48-55.
- Schultz, P. W. (2000). Empathizing with nature: he effects of perspective taking on concern for environmental issues. *Journal of Social Issues*, 56 (3), ss. 391-406.
- Sedikides, C., Oliver, M. B. and Campbell, W. K. (1994). *Perceived benefits and costs of romantic relationships for women and men: Implications for exchange theory*. *Personal Relationships*, 1, 5-21.
- Seven, A. Doğan, S. G. , Kınık, A. , Toraman, K. , Daşkın, G. , Sevinen, G. G. , Doğru, T. (2019). Compassion Levels of the Intern Students of Nursing and the Influencing Factors: Pilot Study. *OTSBD*. 4(3): 273-282.
- Sezer, Ö. (2010). Ergenlerin Kendilik Algılarının Anne Baba Tutumları ve Bazı Faktörlerle İlişkisi. *Yüüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7(1), 1-19.
- Smith, A. (2006). Cognitive Empathy and Emotional Empathy in Human Behavior and Evolution. *The Psychological Record*, 56(1): 3.
- Smith, K. D., Keating, J. P. ve Stotland, E. (1989). Altruism reconsidered: he efect of denying feedback on a victim's status to empathic witnesses. *Journal of Personality and Social Psychology*, 57, ss. 641-650.

- Sprecher, S. and Fehr, B. (2006). Enhancement of mood and self-esteem as a result of giving and receiving compassionate love. *Current Research in Social Psychology*, 11, 227-242.
- Sprecher, S., ve Fehr, B. (2005). Compassionate love for close others and humanity. *Journal of Social and Personal Relationships*, 22, 629-652. DOI: 10.1177/026540750505056439
- Stotland, E., Sherman, S. E., & Shaver, K. G. (1971). Empathy and birth order: Some experimental explorations. U. Nebraska Press.
- Suikkala, A. (2001). Nursing student-patient relationship: a review of the literature from 1984 to 1998. *Journal of Advanced Nursing*, 33(1) 42-6.
- Tatum, K.J. (2012). *Adherence to gender roles as a predictor of compassion and self-compassion in women and me*. Doctoral dissertation, Baylor University, Waco.
- Tortumluoğlu, G. (2004). Transkültürel hemşirelik ve kültürel bakım modeli örnekleri. *Cumhuriyet Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 8(2): 47-57.
- Tutuk, A., Al, D., Doğan, S. (2002). Hemşirelik Öğrencilerinin İletişim Becerisi ve Empati Düzeylerinin Belirlenmesi, C. Ü. *Hemşirelik Yüksek Okulu Dergisi*, 6 (2), 36-411
- Uğurlu, A.K., Eti Aslan, F. (2017). Merhamet ve Hemşirelik: Merhamet Ölçülebilir mi? *Türkiye Klinikleri Hemşirelik Bilimler Dergisi*, 9(3):233-8.
- Üstündağ, H., Bayar, N., Yılmaz, E., Türel, G. (2018). Hemşirelik Öğrencilerinin Empati Düzeyleri Ve Problem Çözme Becerileri. *Sağlık Bilimleri ve Meslekleri Dergisi*, 5 (2), 227-235. DOI: 10.17681/hsp.380847
- Van der Wath, A., Van Wyk, N. (2019). A hermeneutic literature review to conceptualise altruism as a value in nursing. *Scandinavian Journal of Caring Science*, 1-10. doi:10.1111/scs.12771
- Watson, J. (2003). Love and caring. Ethics of face and hand an invitation to return to the heart and soul of nursing and our deep humanity. *Nursing Administration Quarterly*, 27(3), 197-202
- Werner, K. H., Jazaieri, H., Goldin, P. R., Ziv, M., Heimberg, R. G. ve Gross, J. J. (2012). Self-compassion and social anxiety disorder. *Anxiety Stress Coping*, 25(5), 543-557. doi:10.1080/10615806.2011.608842.

- Williams, C. R. (2008). Compassion, suffering and the self a moral psychology of social justice. *Current Sociology*, 56(1), 5-24. DOI: 10.1177/0011392107084376
- Williams, J., Stickley, T. (2010). Empathy and Nurse Education. *Nurse Education Today*, 30, 752–55. doi:10.1016/j.nedt.2010.01.018
- Yates, P., Hart, G., Clinton, M. et al.(1998). Exploring empathy as a variable in the evaluation of professional development programs for palliative care nurses. *Cancer Nursing* 21: 402- 410.
- Yurttas, A. ve Aras, G. N. (2020). Hemşirelik Öğrencilerinin Kültürlerarası Duyarlılıkları ile Empati Düzeyleri Arasındaki İlişki. *Genel Sağlık Bilimleri Dergisi*, 2(3), 117-125.

